

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Samlag, sexdrift och kärleksideologi

En queerteoretisk textanalys av sex- och samlevnadsavsnitten i biologiböcker

Susanne Andersson, Kajsa Burge och Johanna Söderhagen

LAU395

Handledare: Eva West

Examinator: Peter Erlandson

Rapportnummer: HT13-2930-168

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: Sexdrift, samlag och kärleksideologi. En queerteoretisk textanalys av sex- och samlevnadsavsnitten i biologiböcker

Författare: Susanne Andersson, Kajsa Burge och Johanna Söderhagen

Termin och år: HT13

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Eva West

Examinator: Peter Erlandson

Rapportnummer: HT13-2930-168

Nyckelord: Läroböcker, textanalys, queerteori, normer, heteronormativitet, genus, sexualitet

I denna uppsats undersöks och analyseras sex- och samlevnadskapitlen i fem stycken läroböcker i biologi riktade mot grundskolans senare utifrån ett queerteoretiskt perspektiv. För att besvara vårt syfte och våra tre forskningsfrågor valde vi att göra en hermeneutisk textanalys med utgångspunkt i ett queerteoretiskt perspektiv. Vårt analysverktyg består av begreppen heteronormativitet, genus och sexualitet. Utifrån dessa begrepp fokuserar vi på vad läroböckerna framställer som det mest önskvärda sättet för ungdomar att leva sitt liv på. Våra slutsatser är att det råder en stark heteronormativitet i läroböckerna som framkommer i avsnitten som behandlar hetero- och homosexualitet, där den heterosexuella relationen framställs som den mest önskvärda och därmed den goda sexualiteten. Den goda sexualiteten förbinds och legitimeras på olika sätt i böckerna, exempelvis med den så kallade kärleksideologin, vilket innebär att ungdomars sexualitet kan legitimeras med förälskelse och kärlek. Den kan även legitimeras genom människans biologiska sexualdrift som i läroböckerna behandlas som en förutsättning för artens överlevnad. Den dåliga sexualiteten blir därmed den sexualitet som inte faller inom ramen för den heterosexuella, monogama, parrelationen. I läroböckerna kopplas även oskyddat sex och tonårsgraviditer samman med oansvarigt beteende och därmed en olämplig sexualitet. Det blir även påtagligt att läroböckerna beskriver killen som den aktiva och tjejen som den passiva parten i exempelvis reproduktionsprocessen och i det första samlaget. I böckerna kan vi även se att en fast könsidentitet ses som det mest önskvärda. En slutsats som är viktig för lärare att bli medvetna om är att läroböckerna inte är värderingsfria och kan innehålla faktafel. Detta kan leda till att vissa elevergrupper kan känna sig kränkta och osynliggjorda.

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	1
1.2 Syfte.....	1
1.3 Historisk bakgrund.....	1
1.3.1 Sexualhistoria	1
1.3.2 Sexualundervisning i skolan	2
2. Teoretisk anknytning.....	4
2.1 Queerteori.....	4
2.2 Heteronormativitet	4
2.3 Genus.....	6
2.4 Sexualitet.....	8
3. Metod.....	11
3.1 Hermeneutik som förhållningssätt.....	11
3.2 Material	12
3.3 Tillämpning av analysverktyget	12
3.4 Metodologiska möjligheter och dilemma	13
4. Resultat och analys.....	14
4.1 Heteronormativitet	14
4.1.1 En sårbar heteronorm	14
4.1.2 Den självklara tvåsamheten	16
4.2 Genus.....	18
4.2.1 Könskodad reproduktion.....	18
4.2.2 Det första samlaget	18
4.2.3 Kropp, genus och trans.....	20
4.3 Sexualitet.....	21
4.3.1 Den önskvärda sexualiteten	22
4.3.1.1 Kärleksideologin	22
4.3.1.2 Sexdrift och naturlighet.....	23
4.3.2 Den skadliga sexualiteten.....	25
4.3.2.1 Pornografi.....	25
4.3.2.2 Prostitution.....	26
4.3.2.3 Tonårsgraviditeter och könssjukdomar.....	27
5. Diskussion.....	30
5.1 Den naturliga heteronormativiteten	30

5.2 Den goda sexualiteten och tvåsamheten	31
5.3 Den heterosexuella matrisen	34
5.4 Sammanfattning och vidare forskning	36
6. Käll- och litteraturförteckning	37

1. Introduktion

Den svenska skolans sex- och samlevnadsundervisning har gamla anor, den blev obligatorisk år 1955 och har sedan länge varit ett stående inslag i skolan. Under en stor del av 1900-talet präglades sex- och samlevnadsundervisningen av en ambivalent och moraliserande ton kring sex och ungdomars sexuella vanor (Centerwall, 2005:25). Men sedan dess har både samhället och skolans syn på sexualitet, sexuella relationer och ungdomars sexuella vanor förändrats till en friare och mer öppen syn på sex och sexualitet. Forskning visar emellertid att det fortfarande råder en stark sexualmoral bland ungdomar som styr hur de organiserar sina relationer och sitt sexualliv. Detta blir tydligt i hur unga män talar om det optimala sexet som kopplas samman med en kärleksrelation (Berg, 2009:195).

Denna ambivalens kring sex och kärlek fick oss att fundera kring hur detta kan yttra sig i skolans värld. Hur mycket har skolans syn på ungdomars sexualitet egentligen ändrats och hur påverkas undervisningen av de tankar och föreställningar som finns kring kön, sex och relationer ute i samhället? Vilka normer och sätt att leva lärs ut i läroböcker kring sex-och samlevnad, med andra ord vad lärs *faktiskt* ut i dessa läroböcker? För att närma oss ämnet valde vi att analysera sex-och samlevnadskapitlen i läroböcker i biologi riktade mot högstadiet.

1.2 Syfte

Vårt syfte är att undersöka och analysera sex- och samlevnadskapitlen i fem stycken läroböcker i biologi riktade mot grundskolans senare år. Detta gör vi genom att göra en hermeneutisk textanalys ur ett queerteoretiskt perspektiv. För att förtydliga vårt syfte har vi följande frågeställningar:

- Hur hanteras heteronormativitet i läroböckerna?
- Hur hanteras genus i läroböckerna?
- Hur hanteras sexualitet i läroböckerna?

1.3 Historisk bakgrund

Under denna rubrik följer en översiktlig genomgång av hur synen på sexualitet har förändrats. Därefter följer en redogörelse för hur skolans sexualundervisning har utvecklats samt de senaste två läroplanerna.

1.3.1 Sexualhistoria

Nordenmark (2011:31-32) menar att synen på sexualitet och synen på mäns och kvinnors kroppar har förändrats under de senaste århundranden. Fram till 1800-talets början sågs mannens och kvinnans kropp som i det närmaste identiska. Alla kroppsdelar hos mannen ansågs ha en motsvarighet hos kvinnan, de var bara mindre fullkomligt skapade. Under den här tiden var sexuella praktiker inte kopplade till en sexuell identitet, eller påverkade livet i övrigt. Det fanns även ett offentligt samtal kring sexualitet och sexuell praktik. Detta

förändrades under 1800-talet. Sexualiteten blev något privat som man inte talade öppet om. Beskrivningar av mäns och kvinnors kroppar förändrades från att fokusera på varandras likheter till att koncentrera sig kring de fysiska skillnaderna. Sexualitet började beskrivas i vetenskapliga termer och undervisning i ämnet förändrades från att handla om erotik till fortplantning. Det var även under 1800-talet som begreppen heterosexualitet och homosexualitet introducerades, i och med det tydliggjordes gränserna för det normala och icke-normala. Det offentliga samtalet kring motsattpar förstärktes, och läkare började till exempel leta efter ett botemedel mot homosexualitet. Detta förstärkte även att andra sexualiteter främmandegjordes. Ur detta offentliga samtal bildades 1900-talets dramatiska förändringar i synen på sexualitet, som skapade radikala samhällsförändringar som exempelvis sexualundervisning i skolan och fri abort.

1.3.2 Sexualundervisning i skolan

Centerwall (2005:35-39) beskriver hur sexualundervisningen i svenska skolan blev obligatoriskt år 1955 och sedan dess har undervisningen förändrats och utvecklats. Under sexualundervisningens första år var syftet att skydda unga människor från sexualitetens negativa sidor. Det var en fråga om karaktärfostern i den meningen att individen själv skulle lära sig förhållningssätt och kunskaper som skyddar mot de eventuella riskerna. Detta kom att gälla för skolans samtliga stadier vilket sågs som mycket radikalt. Fokus var att betona de biologiska skillnaderna mellan flickor och pojkar, vilket innebar att pojken måste ta hänsyn till flickan för att de ansågs tänka mer på kärlek medan pojkar var mer sexuellt intresserade. Undervisning om vad som ansågs tillhöra det normala respektive det icke-normala, fokuserade på så kallad "avvikande sexuell drift" som sammankopplades med fara, exempelvis ansågs homosexualitet vara en fara för unga pojkar. Den homosexuella mannen beskrevs som en lurendrejare som ville betala sig till och manipulera unga pojkar till att röra deras könsorgan, vilket kunde resultera i plågsamma minnen för pojkarna. Sexualundervisningen behandlade dessutom frågor kring gruppsytryck och alkohol som potentiella risker och undervisningen fick därmed en allt tydligare uppgift att upprätthålla moralen hos ungdomarna.

Centerwall (2005:40-43) menar att det skapades en ny syn på sexualundervisningen i Sverige under 1970-talet. Upplysningen kom att handla om frågor kring könsroller, unga kvinnors sociala situation och sexuella medvetenhet. Undervisningen kom nu att integreras med olika ämnen och aktuella frågor kom att behandlas, exempelvis rätten till sexuellt liv, kvinnan som sexuellt jämställd med mannen med mera. Den tidigare undervisningen ansågs vara alltför principiell och moralisk följaktligen skulle läraren nu vara objektiv. Syftet med den nya undervisningen var att stödja ungas utveckling, förmåga att skydda sig och leva ansvarfullt, samt att acceptera att unga hade ett sexuellt liv. Det betonades att de unga hade ett eget val vilket i förlängningen innebar att man stödde människor i deras livssituation och inte moraliserade kring deras sätt att leva. Emellertid ansågs kvinna, man och barn vara mer eller mindre en outtalad norm, även om man ville respektera andra samlevnadsformer.

När hiv/aids spreds och identifierades som ett virus i början av 1980-talet kom detta att innebära en ny situation. Sexualundervisningen blev nu en fråga angående liv och död, i och med den spridande oron kom undervisningen allt starkare att betona en positiv och

ansvarstagande sexualitet. Man insåg att den befintliga undervisningen inte gav tillräckligt goda resultat och således kom skolan att betona viken av samtal och diskussion med elever för att driva och planera undervisningen. Det blev viktigare än någonsin tidigare att skapa förtroende mellan lärare och unga för att bryta tystnaden. (Centerwall, 2005:43)

I läroplanen från 1994 fastställdes det att sex och samlevnad nu skulle vara ett ämnesövergripande kunskapsområde. Problematiken låg i att det fanns få tydliga mål om sex och samlevnad vilket kom att resultera i mycket frustration eftersom styrdokumentet gav mycket lite vägledning. Sex och samlevnad sågs nu som ett led i en ung människas utveckling till en egen individ, syftet var att ge eleverna redskap att kunna fatta egna beslut i mer eller mindre kritiska situationer (Centerwall, 2005:44). Fokus kom att läggas vid identitetsbildning och specifikt att stödja och stärka den unga kvinnans identitet. Det handlade också om den egna sexuella viljan och den egna integriteten. Orgasm, onani, samlag, smekningar, njutning, kärlek, åtrå är teman som många lärare tog upp på ett mer konkret sätt än tidigare, ofta i samtalsgrupper. För att undvika uteslutande av vissa elevgrupper i undervisningen försökte man medvetet frångå ett heteronormativt perspektiv. Under de kommande åren gjordes ett antal metodmaterial, nästan samtliga med värderingsövningar i olika former som centralt tema. Dess övergripande syfte var att skapa forum för samtal och diskussion. Samtalen hade som mål att skapa ett personligt förhållningssätt till den egna sexualiteten, samtidigt som man fortfarande ville medvetandegöra eleverna om sexualitetens alla risker (Centerwall, 2005:45).

1.3.3 Läroplaner i biologi

Vår studies fokus ligger på biologiämnet och därför följer här nedan en redogörelse över Lpo94 och Lgr11 med inriktning på sex och samlevnad.

I Lpo94 fanns det tydliga utskrivna kursmål för sex och samlevnad i biologi där står det att eleven efter undervisningen skulle besitta kunskap om sexualitet och befruktning, preventivmedel och sexuellt överförbar smitta. Eleven ska även kunna delta i diskussioner kring sexualitet och samlevnad samt visa respekt för andras ståndpunkter och för olika samlevnadsformer (Skolverket, 1994). Under 2011 kom Sverige återigen byta läroplan och i Lgr11 ses ämnet återigen som ett ämnesövergripande kunskapsområde skillnaden mot Lpo94 är emellertid att det finns fler utskrivna kunskapsmål i de olika ämnena som ska behandla sex och samlevnad. Exempelvis i biologi för grundskolans senare år läggs det större fokus på samlevnadsaspekten i sex -och samlevnadsundervisningen. Det finns nu, förutom mål om att eleven ska inneha kunskap om den mänskliga sexualiteten och reproduktion, även utskrivet att frågor om identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar ska beröras i undervisningen. Undervisningen ska även ta upp metoder för att förebygga sexuellt överförbara sjukdomar och oönskade graviditeter på individuell och global nivå samt i ett historiskt perspektiv (Skolverket, 2011).

Inom biologiämnet blir det påtagligt att en utveckling har skett kring synen på sex- och samlevnadsundervisning, men trots det råder det fortfarande en viss problematik inom ämnet. Dagens undervisning ska fokusera på samtal och diskussion men man menar att det fortfarande råder tystnad och avsaknad av ett fördjupat samtal kring sexualitet. Problem finns även hos de läromedel som behandlar sex och samlevnadsämnet, exempelvis fann Skolverket

(2006) att många av de läroböcker som fanns ute på marknaden i bland annat biologi kan upplevas som kränkande eller diskriminerande. Skolverket (2006) konstaterade bland annat att läroböckerna utgick från en manlig norm och att homosexualitet ofta beskrevs som något problematiskt.

2. Teoretisk anknytning

Vi har valt att utgå från ett queerteoretiskt ramverk som kommer utgöra en teoretisk grund för uppsatsen. Ambjörnsson (2006) tar upp följande teman inom queerteorin som hon anser vara dess utgångspunkter, så som heteronormativitet, sexualitet, genus och trans. Hon menar att queerteorin främst kretsar kring normer angående genus och sexualitet med fokus på den normerande heterosexualiteten. Vi har därför valt att utgå från Ambjörnssons begrepp, heteronormativitet, genus och sexualitet i vår analys av läroböckerna för att på så sätt kunna använda queerteori som ett mångfacetterat verktyg.

2.1 Queerteori

Ambjörnsson (2006:37) menar att begreppet queer är svårdefinierat, vagt och ospecifikt. Det är viktigt att betona att det inte enbart finns en queerteori utan det är ett samlingsnamn på olika kritiskt granskande perspektiv på sexualitet. Ambjörnsson (2006:47-48) anser emellertid att man kan säga att en av queerteorins utgångspunkter är att normalisering är kopplat till makt. Vad som är viktigt att tillägga är dock att makt är både repressiv och produktiv, negativ och positiv. Det är helt enkelt en förutsättning för våra identiteter. Queerperspektivet bygger på en poststrukturalistisk uppfattning, som vilar på en skepsis mot den vetenskapliga tron på objektivitet och universell sanning. En viktig del är också synen på att ingenting är värt någonting i sig själv, utan blir till i relation till något annat, vilket är en influens av ett strukturalistiskt synsätt (Ambjörnsson, 2006:42).

Vi vill understryka att samtliga böcker och författare, som vi refererar till nedan, inte uttryckligen skriver att de knyter an till ett queerteoretiskt perspektiv, men vi anser att de passar in i vår förståelse av vad queerteori innebär och vårt teoretiska ramverk

2.2 Heteronormativitet

I det här avsnittet beskriver vi vad heteronormativitet innebär, med utgångspunkt i begreppet norm för att förtydliga det system av normer som heteronormativiteten beskriver.

Utgångspunkten i begreppet heteronormativitet är att heterosexualiteten inte är något självklart och naturligt utan kulturellt, socialt och historiskt skapat. Det är inte själva heterosexualiteten som blir viktig här utan heteronormativiteten, alltså det normsystem som premierar den heterosexuella kärleken och framställer den som det naturliga och självklara sättet att leva. Genom att undersöka dessa strukturer vill man exempelvis söka svar på frågor som: Varför finns dessa normer? Hur skapas de? Vad innebär dessa och vad får de för konsekvenser? Här nedan beskriver vi först det övergripande begreppet norm som sedan mynnar ut i begreppen heteronorm och heteronormativitet.

Martinsson och Reimers (2008:8) använder begreppet norm för att visa hur vardaglig kunskap om och förståelse av världen, våra föreställningar och förgivettaganden hör samman med makt och ett kontinuerligt skapande av över- och underordningar. I och med att en norm alltid pekar ut det som anses som ”normalt” bär den alltid på föreställningen om sin motsats, om det “icke-normala”. Med andra ord kan en företeelse eller ett beteende bara vara normalt, när det även finns något som anses vara onormalt. Genom att normer skapar kategorier av människor blir de även en viktig del i ett identitetsbildande. Martinsson och Reimers (2008:9) menar exempelvis att det inte hade funnits någon homofobi om det inte existerade en heterosexuell norm. De anser att det är rädslan för att hamna utanför normalitetens gränser som gör att det bildas en rädsla inför att betraktas som homosexuell och därmed avvika från det normala. Hade det inte funnits någon ”normal” sexualitet som innehar en privilegierad position i samhället, hade det inte heller varit någon mening eller möjligt att kategorisera människor utifrån deras kön eller sexualitet. Normer delar in människor i kategorier och erbjuder ett begränsat antal möjligheter för den enskilda individen att identifiera sig med. Tillsammans med varje kategori eller identitet finns ett antal förväntade beteenden som individerna däri förväntas uppfylla. Därför påverkas och agerar vi alla utifrån normer. Oavsett om vi agerar normenligt eller mot dem, agerar vi alltid utifrån de rådande normerna i den kontext vi ingår i.

Vidare anser Martinsson och Reimers (2008:9) att det är viktigt att påpeka att det är normerna som skapar de kategorier vi delar in omvärlden i, det finns inga redan existerande kategorier som normerna bara justerar. Dessa positioner som skapas genom de normer som finns i vårt samhälle, blir automatiskt en makthandling. Genom att urskilja en position eller en kategori som anses som privilegierad, skiljer man även ut andra mindre åtråvärda positioner. Normer är på intet sätt stabila eller oföränderliga, tvärtom anpassas de ständigt efter den kontext de ingår i. Därför ser normer angående sexualitet exempelvis annorlunda ut idag än för 100 år sedan. Dock finns det en tröghet i denna förändring. Denna förändring är möjlig eftersom det finns en enorm uppsättning normer, som även är motsägelsefulla i många fall.

Normer är inte bara våra känslor, vårt sätt att tala eller tänka. De skapar även vår omvärld i och med att normerna färgar vår föreställningsvärld i så hög utsträckning att de även formar vårt handlande och hur vi organiserar samhället. Normer gestaltas i det materiella och det materiella fyller en viktig funktion i upprätthållandet av normer. Detta syns till exempel på att man kan genomgå en könsoperation för att byta kön, om man inte känner sig nöjd med den kropp man fötts med. På så sätt upprätthålls tänkandet i två kön. Detta upprätthåller tanken om att en persons utseende automatiskt avgör vilket kön personen i fråga ska inneha. Men samtidigt som detta leder till ett tänkande där varje person antingen måste passas in i kategorin man eller kvinna, ifrågasätter det också sambandet mellan genus och kön just genom att visa på att det inte alltid är självklart. (Martinsson och Reimers, 2008:13)

Judith Butler (2006:91-135) har myntat begreppet den heterosexuella matrisen, som blir viktig i förståelsen av begreppet heteronormativitet. Den heterosexuella matrisen syftar på vår kultur och samhälles benägenhet att dela in och utgå från stabila genuspositioner. Det innebär att det inte finns något utanför den biologiska kvinno- och maskroppen och att dessa kroppar förväntas mentalt, socialt och sexuellt att uppfattas och identifiera sig som feminin respektive maskulin, samt åtrå varandra. Ambjörnsson (2006:63-67) använder sig av denna förståelse

kring den heterosexuella matrisen när hon visar på hur heteronormativiteten kan ta sig uttryck genom olika strategier så som hierarki, beroende och ambivalens, inkludering, ignorans och tystnad samt stereotypisering.

Ambjörnsson (2006:63) menar att det idag är tydligt hur det finns en hierarki vad gäller sexualiteter och att heterosexualitet är det som anses som det normala, fina och åtråvärda. Det syns i såväl lagen, där homosexuella först 2009 kunde ingå i äktenskap, som i människors attityder och handlingar, då var fjärde HBT-person har utsatts för våld och hot. Detta anser Ambjörnsson (2006:67) bero på att vi lever i ett samhälle där vi delar upp hetero- och homosexuella, det naturliga och det mindre naturliga, det mindre önskvärda. Ambjörnsson menar att heterosexualiteten är beroende av homosexualiteten då den enbart existerar i relation till dess motsats. Det betyder också att gränserna är flytande, då det som uppfattas som normalt heterosexuellt kan förskjutas och på så vis ändras också idén om vad homosexuellt beteende innebär, och tvärtom. Däri ligger den heterosexuella normens ambivalens, då den är mycket sårbar och instabil. Heteronormativiteten är heller inte helt exkluderande gentemot det avvikande, utan det inkluderas även i själva normen. Denna form av inkludering innebär ofta tystnad och osynliggörande och är villkorad på ett sådant sätt att det avvikande får vara med om det inte tar någon direkt plats eller driver en egen agenda. En annan typ av osynliggörande är stereotypisering av det som avviker från heteronormativiteten. Att förlöjliga, demonisera och obegripliggöra exempelvis en homosexuell man och beskriva honom som fjollig är också en typ av osynliggörande, då begränsar och reducerar personen och inte ger denne utrymme av vara en hel människa.

Sammanfattningsvis beskriver begreppet heteronormativitet det system av normer som premierar den heterosexuella kärleken och framställer den som det naturliga och självklara sättet att leva. Det är således denna definition av heteronormativitet som vi kommer att använda i metod, analys och diskussion.

2.3 Genus

I detta avsnitt beskriver vi vad genus innebär och hur det kan kopplas till vår queerteoretiska utgångspunkt.

Connell (2003:9-22) menar att genusteori utgår från tanken om att det finns en rådande maktstruktur i samhället som påverkar oss både på individnivå och på en större samhällelig nivå. Traditionellt sett har individens möjligheter starkt påverkats av vilket kön hen fötts till, genom att samhället har varit uppdelat i en offentlig och en privat sfär. Mannen har haft ansvar för den yttre officiella makten och möjlighet att påverka samhället, medan kvinnan har varit hänvisad till den privata sfären med huvudansvaret för hemmet och familjen. Idag finns inte denna uppdelning lika tydligt i vårt samhälle, men fortfarande lever strukturerna kvar. Dessa strukturer bildar en hegemoni som vi föds in i och som påverkar oss i vår vardag genom att det exempelvis bidrar till att forma vårt språk och våra tankar.

Vidare menar Connell (2003:19-21) att det är genom språket vi förmedlar tankar och värderingar, vi skapar och reproducerar ideal och idéer som vi för vidare till nästa generation. Trots att vårt samhälle generellt sett utvecklas mot att de ekonomiska, samhälleliga och

juridiska skillnaderna mellan män och kvinnor ständigt minskar råder det fortfarande tydliga idéer om kvinnliga respektive manliga ideal. Detta bygger på uppfattningen att det finns en tydlig dikotomi mellan kvinnor och män som ständigt betonar skillnaderna mellan de båda könen. De kulturella skillnaderna anses bygga på en ”naturlig” biologisk grund. Att det skulle finnas en sådan naturlig dikotomi mellan män och kvinnor anser förespråkarna för genusteorin vara felaktig, och det är just denna föreställning som genusteorin vill ifrågasätta. Genom att undersöka relationer mellan individer och grupper kan man undersöka hur dessa agerar för att upptäcka mönster och strukturer. Det är här kärnan i genus är: Genus är helt enkelt en social struktur, som har ett särskilt förhållande till och påverkan på människokroppen. Dikotomin mellan män och kvinnor förstärks i det allmänna medvetandet genom könets kroppsliga och biologiska skillnader. Dessa skillnader ses då endast som en spegling av faktiska skillnader medan de i själva verket ofta förstärks av sociala och kulturella praktiker, som till exempel genom könskodade kläder.

Genus är en arena där vi formas av sociala normer, men vi är också alla aktiva medskapare av dessa normer och ideal genom att vi reproducerar dem ständigt i vardagen. Som individer konstruerar vi oss själva alltjämt utifrån kategorier som maskulint och feminint, och intar därmed en plats i den sociala ordningen. Genusordningen blir en viktig del i ett identitetsskapande, där de som klarar att leva upp till idealen når en viss framgång inom systemet. På samma sätt kan denna struktur, för de som av någon anledning inte klarar av eller vill leva upp till den, bli en orsak till orättvisa för både kvinnor och män (Connell, 2003:15–17). På så sätt blir en människa och hennes kropp inte nödvändigtvis samma som hennes subjektskap. En person som identifieras av omgivningen som en kvinna behöver därför inte nödvändigtvis själv uppfattat sig eller ingå i det beteendemönster som är förväntat av en exempelvis en heterosexuell kvinna. Hur en person uppfattar sig själv utifrån sin kropp är inte självklart, på samma sätt är det inte heller självklart hur omgivningen uppfattar en person utifrån hans kropp eller utseende. Det hela beror på vilket perspektiv man intar. Därför kan en pojke uppfattas på ett sätt utifrån en traditionell könsförståelse och utifrån en annan i ett mer modernt jämställdhetsperspektiv. Normer och de mönster eller diskurser som de skapar krockar med varandra och kan aldrig helt förutsägas (Martinsson och Reimers, 2008:12).

Butler (2006:205-221) vill bredda genusbegreppet genom att ifrågasätta uppdelningen mellan kön och genus. På många sätt liknar det Connells definition av genus, men Butler går ett steg längre och tycks inte se någon mening med att tala om biologiska fysiska skillnader överhuvudtaget. Hon menar att denna uppdelning, mellan kön och genus, kropp och själ, har utgjort fasta referenspunkter i såväl samhället som feministisk politik och är problematisk när den ses som självklar. Butler (2006:215) ifrågasätter hur biologiska våra kön egentligen är och om idén om könets inre sanning enbart är en chimär, “en fantasi som utformats och inristats på kropparnas yta”. Detta kan ses som en direkt konsekvens av diskursen kring en varaktig och ursprunglig identitet. Butler (2006:220) ämnar lösgöra begreppet genus från förståelsen av att det existerar en separation mellan kön och genus, och menar att kroppen är ett performativt verk och inte en fast identitet. Problem uppstår när vårt biologiska kön får ses som något inneboende och naturligt. Ambjörnsson (2006:110-112) menar att detta blir tydligt

i den medicinska och biologiska vetenskapen, där kroppsliga beskrivningar ses som neutrala och objektiva, trots att de ofta speglar kulturella uppfattningar om kvinnligt och manligt. Hon exemplifierar med Emily Martins studie "The Egg and the Sperm" som beskriver hur reproduktionsprocessen framställs i amerikanska medicinstuderandes läroböcker. Där blir det tydligt hur denna process beskrivs på ett könsstereotypt sätt, där spermier är målmedvetna, tävlingsinriktade och aktiva medan ägget är passivt. Spermien penetrerar och levererar gener till ägget som passivt väntar på att räddas från spermien och därmed slippa att självdö. Ägget förväntas invänta den starkaste och snabbaste spermien och fokus ligger aldrig på äggets perspektiv, hur den väljer ut och släpper in rätt spermie. Studien fokuserar inte på rätt och fel utan enbart på hur kulturella föreställningar speglar sådant som betraktas som neutralt, objektivt och vetenskapligt.

Liknande tankar kring isärhållande av mannen och kvinnan går att återfinna hos RFSU på 1940-talet, som visserligen var emot tanken kring kvinnan som asexuell, men likväl gjorde skillnad på hur män och kvinnors sexlust tog sig uttryck. Lundahl (Lundahl, 2006:271) menar att män förväntades vara aktiva och närvarande medan kvinnan behövde uppmuntran för att den spontana sexlusten skulle kunna lockas fram. Mannen förväntades vara den som lärde upp kvinnan och väckte hennes lust så att hon blev erfaren och delaktig i sexakten. Även problemen kring sexualakten beskrevs olika för män och kvinnor. Mäns problem kring att genomföra samlag på grund av bristande erektion eller för tidig utlösning benämndes som "könsvaghet" medan de kvinnliga problemen, så som att inte uppskatta samlaget på grund av smärta eller utebliven orgasm, förklarades med termen "könskyla". Könsvaghetens fysiologiska orsak ansågs bero på mannens överkänsliga penis och könskylan på kvinnans okänsliga underliv, även om det främst förklarades med hjälp av psykologiska termer. Mannens problem låg i att hans nervositet hämmade hans naturliga manlighet att erövra kvinnan, och kvinnans problem ansågs vara kopplade till svårigheter att ge sig hän sina känslor och att vilja förenas med mannen. Även hennes sensuella sida ansågs vara i vägen för att nå samma sexuella njutning som mannen. Detta förklarades som ett djupgående samhällsligt problem som varannan kvinna led utav.

Sammanfattningsvis väljer vi att koppla ihop Connells förståelse av genus med Butlers teoretiska ramverk för att på så sätt bredda dess användning i vår analys. Genus beskrivs som en struktur av sociala relationer, som påverkar hur samhället förhåller sig till kvinnors och mäns biologiska och sociala kön, vilket resulterar i konsekvenser på individuell och samhällslig nivå. Det är således denna definition vi kommer att använda oss av i metod, analys och diskussion.

2.4 Sexualitet

Sexualitet är ett mycket viktigt begrepp och har en särställning i queerteorin, således lägger vi särskilt fokus på detta område. Sexualitet som begrepp bygger vidare på begreppet heteronormativitet och beskriver inte bara heterosexuallitet som det mest önskvärda sättet att leva sitt liv på, utan också hur heterosexuella kan ses som avvikande och dåliga.

Ambjörnsson (2006:86) hänvisar till Rubins modell över sexualitetens värdehierarki, där vissa sexuella handlingar ses som goda, normala, naturliga och välsignade medan motsatsen ses som dåliga och fördärvande. Modellen fokuserar på den sexualitet som ses som mest åtråvärd och önskad i samhället, det vill säga den romantiska kärleken som är mellan två av samma kön inom äktenskapet. Denna sexualitet blir desto mer åtråvärd om den sker i en tvåsamhet där båda parter dessutom är i liknande ålder och sker i syfte att skaffa barn. Det finns många olika sätt att vara heterosexuell på och leva i heterosexuella relationer, och inte bara kärnfamiljskonstellationen, som här ses som den önskvärda. På så vis kan även heterosexuella demoniseras och förlöjligas om de lever utanför den favoriserade formen av heterosexualitet. För att benämna den här formen av favoriserad heterosexualitet använder vi oss av begreppet kärleksideologin, som Häggström-Nordin använder för att förklarar den mest lämpliga sexualiteten.

Häggström-Nordin (2009:51) förklarar och problematiserar begreppet kärleksideologi, vilket innebär att förälskelse och kärlek legitimerar sexualiteten. Sexualitet är något som inte är statiskt utan påverkas och förändras av samhället och dess normer och värderingar. Varje samhälle strukturerar sexualiteten efter den rådande sociala normen och utgår sedan från den rådande sociala normen i konstruktionen av vad som anses som en god sexualitet. Flickor och pojkar lär sig betrakta den egna kulturens sexuella normer som de rätta, naturliga och normala. Häggström-Nordin (2009:51) menar att det sedan en lång tid tillbaka funnits ett slags romantiskt kärlekskomplex där lust, njutning och glädje är tabubelagt och nedtystat. Denna kärlekssyn och sexualmoral där enbart kärlek och romantik legitimerar samlaget har emellertid främst gällt unga kvinnor. Denna attityd håller dock mer och mer på att försvinna och det är tydligt att ungdomar, både tjejer och killar, i allt högre grad frikopplar sexualitet från kärlek. Kärleksideologin har därmed blivit utmanad av en mer liberal inställning till sex, där sex och kärlek inte nödvändigtvis hänger ihop (Häggström-Nordin, 2009:53).

Larson (2009:301) behandlar istället ungdomars sexualitet utifrån ett folkhälsoperspektiv. Där diskuteras bland annat de negativa aspekterna utav ungdomssexualitet som exempelvis sexuellt överförda infektioner, oönskade graviditeter och aborter. Det framkommer bland annat att det finns vissa risker sammankopplade med att bli tonårsmamma. Fler studier visar att flickor som blir mammor i unga år löper större risk för psykisk ohälsa och tidig död (Larsson, 2009:306). Utifrån ett folkhälsoperspektiv blir det påfallande tydligt att det finns en "rätt" sexualitet för ungdomarna att förhålla sig till vilket i sin tur kan kopplas samman med Rubins modell över sexualitetens värdehierarki. Grunden i denna värdehierarki tycks förefalla svår att rucka på vilket blir tydligt om vi tittar på frågor som berör företeelser som kan ses som motsatsen till kärleksideologin, exempelvis könssjukdomar, oönskade graviditeter eller porr och prostitution.

I debattboken *Porr, horor och feminister* beskriver Östergren hur porr och prostitution väcker debatt på grund av den sexualmoral som existerar, inte minst i Sveriges jämställdhetspolitik. Östergren (refererad i Ambjörnsson, 2006:98) menar att Sveriges sexköpslag, där enbart sexköparen straffas, bygger på berättelsen om den utsatta kvinnan och tar inte hänsyn till att prostitution kan vara frivillig. Östergren (refererad i Ambjörnsson, 2006:98) har intervjuat ett antal prostituerade och de vittnar om att det är just synen på den förnedrade och utsatta

kvinnan som skadar dem mest. Inte ens de som säger sig stå på de prostituerades sida tycks lyssna på dem, då de säger "fel" saker och inte stämmer in i den allmänna synen på prostitution. Kvinnorna ansåg att denna behandling var mer kränkande än själva prostitutionen. I motsats till de förnedrade prostituerade kvinnorna finns de sexköpande männen, vilket blir än tydligare i Sveriges sexköpslag. Enligt Kulick (refererad i Ambjörnsson, 2006:96) är "torsken" som en egen sjuk art, istället för en man som ibland köper sex. Varje personlighetsdrag ses som ett sätt att kartlägga en patologisk personlighetstyp för att kunna åtgärda det skadliga beteendet.

Pornografi- och prostitutionsmotståndet blottlägger därför tydligt hur god sexualitet bör se ut i dagens Sverige. Östergren (2006:93) beskriver hur politiker från i stort sett alla partier tydligt uttryckt en motvilja mot porr och prostitution med motiveringen att sex ska handla om "lust och kärlek, medmänsklighet och respekt". Är dessa värden alltså oförenliga med porr och prostitution? Eller handlar uppdelningen av god och dålig om något annat? Här är det passande att återkoppla till Rubins (refererad i Ambjörnsson, 2006:86) modell av sexualitetens värdehierarki, där det blir tydligt att uppdelningen snarare handlar om att det existerar en favoriserad och önskvärd sexualitet där sex mot betalning och utanför äktenskapet alltid ses som lite sämre och i förlängningen skadlig. Detta blir tydligt när Östergren (2006:122) redogör för den så kallade dominoteorin om sexuell fara, som behandlar föreställningen om att det finns en dålig och farlig sexualitet som ligger latent och väntar på att få bryta ut. På så vis blir gränsdragning mot exempelvis pornografi viktig, trots att det inte nödvändigtvis är skadligt i sig, då det kan verka som en inkörsport till verklig fara. Pornografin blir här en viktig markör att dra en gräns emot, då den ger ungdomar en "förvriden" syn på sex och kärlek. Det finns en föreställning om att det kan få ungdomar att utöva en dålig form av sex och i förlängningen skadas av detta, till exempel genom trassliga vuxenrelationer. Östergren (2006:123) motsätter sig anklagelserna mot porren och dess påverkan på ungdomars sexualitet. Istället vill hon utmana den föreställningen genom att ifrågasätta vad som egentligen kom först, då hon menar att porr lika gärna kan vara påverkat av samhället och inte tvärtom.

En annan aspekt av farlig och skadlig sexualitet är hur kvinnan och mannens sexualitet och könsorgan alltid värderats olika. Laskar (2005:168-170) hänvisar till hur kvinnan alltid setts som underlägsen mannen med sin kroppslighet, till skillnad från mannens andlighet. Denna underlägsenhet har gjort att kvinnan anses lämpad för studier om sin kropp och rasegenskaper, där hennes genitalier stod i fokus för kontroll, rangordnande och klassmässig och etnisk isärhållning. Mannen har istället sammankopplats med förnuft, kultur, aktivitet och givande, vilket stod i kontrast till den primitiva, passiva och mottagande kvinnan. Kvinnan blir då den avvikande, men även här, i likhet med Rubins värdehierarki kring sexualiteter, fanns en tydlig isärhållning och rangordning. Kvinnor från arbetarklassen och icke-européer sågs exempelvis som mer primitiva och degraderade än en kvinna från borgarklassen. Även kvinnor som ägnade sig åt homosexuella handlingar ansågs vara mindre utvecklade, både kroppsligt och mentalt. Detsamma gällde icke-europiska män, och då främst den afrikanske mannen, som ansågs stå närmare naturen än den vite och borglige mannen. Således har

kvinnans kön alltid setts som det som måste kontrolleras, då kvinnans sexualitet ses som sämre och mer hotfull än mannens.

Sammanfattningsvis beskriver begreppet sexualitet att det finns en värdehierarki kring sexualitet, där viss sexualitet ses som god, normal, naturlig och välsignad, medan motsatsen fördöms och ses som skadlig, farlig och dålig. Det är således denna definition av sexualitet som vi kommer att använda i metod, analys och diskussion.

3. Metod

Under detta avsnitt presenterar vi hermeneutik som förhållningssätt, vårt valda material samt tillämpning av vårt analysverktyg och dess möjligheter och problem.

3.1 Hermeneutik som förhållningssätt

Vi har valt att göra en hermeneutisk textanalys utifrån ett queerteoretiskt perspektiv. Hermeneutik utgår från tolkningar och dess grundläggande ståndpunkt är att ingenting existerar i ett tomrum, allting utgår från en förförståelse. Vi bör vara kritiska mot vår egen förförståelse och se hur det färgar texten vi läser, men också inse att den inte är av ondo utan nödvändig för att förstå vår omvärld (Vikström, 2005:13). Det är omöjligt att helt slå sig fri från förförståelsen och hålla sig neutral till omvärlden eftersom vi är som tolkande subjekt, aldrig kan stiga utanför oss själva. Därmed inte sagt att människor är fast i sina egna tolkningsvärldar, utan det är fullt möjligt att argumentera för och emot samt diskutera andras och egna tolkningar (Vikström, 2005:23).

Enligt Vikström (2005:23–24) behandlar hermeneutikens alla inriktningardenna medvetenhet om tolkningar som något som skapas i ett sammanhang. En tolkning är alltid bunden till uttolkarens kontext, där miljön och sammanhanget som uttolkaren befinner sig i påverkar allt ifrån valet av material till själva resultatet. Som uttolkare och subjekt är vi även del av en tolkningsgemenskap som vi skolas in i och som påverkar till och med vår syn på verkligheten och kunskap. Vikström (2005:24) beskriver hur synen på kunskap har förändrats från den moderna vetenskapssynens optimistiska sökande efter objektiv och neutral kunskap om verkligheten och omvärlden till den postmoderna inställningen om alltings relativitet. Ifrågasättandet av naturvetenskapen, och dess syn på kunskap och sanning väckte den då kontroversiella tanken att vi inte kan tala om sanning eller kunskap, utan att fråga oss utifrån vems perspektiv det kan anses vara sanning eller kunskap.

Den postmoderna tanken kring alltings relativitet ligger nära föreställningen om verkligheten som en social konstruktion. Enligt detta sätt att se på världen, existerar inte det vi kallar verklighet oberoende av människan. Eftersom det vi uppfattar som verklighet är till en så hög grad format av de föreställningar och värderingar som anses som allmänt accepterade i den kontext vi befinner oss i. Varje tidsperiod är så starkt påverkad av den tidens syn på kunskap att det styr vad som överhuvudtaget går att föreställa sig, på samma sätt styrs vår tids syn på kunskap och sanning av uttalade och outtalade regler som styr vårt tänkande. På så sätt kan många av de grundläggande föreställningar som vi tar som ”naturliga” i själva verket vara

kulturellt formade. Exempel på detta kan vara begrepp som man och kvinna eller rätt och fel. (Vikström, 2005:25)

Postmodernitetens kunskapssyn har mött mycket kritik, bland annat har det hävdats att detta tankesätt skapar en relativ kunskapssyn, där mångtydighet ses som det enda positiva alternativet. Sammanfattningsvis kan man konstatera att det postmoderna tänkandet har skapats i polemik med ett västerländskt, modernt vetenskapsideal där det manliga perspektivet ofta har presenterats som det enda alternativet. Detta paradigmskifte har gett insikten att även vetenskapen och dess metoder är präglade av sammanhanget de ingår i (Vikström, 2005:25–26). För att citera Vikström (2005:26): ”Det finns med andra ord inget objektivt, intresselöst perspektiv”. Inte heller hermeneutiken som förhållningssätt eller metod, är med andra ord opåverkat av sin tid och dess uppfattningar.

3.2 Material

För att besvara våra frågeställningar har vi valt att analysera fem läroböcker i biologi, riktade mot grundskolans senare år. Idag ses sex- och samlevnad huvudsakligen som ett ämnesövergripande kunskapsområde som ska integreras i flera skolämnen. Enligt läroplanen (Lgr11) bör en stor del av sex- och samlevnadsundervisningen bedrivas i biologiämnet och därför anser vi att det är viktigt att undersöka läroböcker i biologi. Läroböcker är fortfarande, enligt Ferlin (2011:73) en betydelsefull informationskälla i skolans undervisning eftersom de i hög grad utgör den kunskapsbas som lärarna undervisar utifrån. Vi har valt de läroböcker som är vanligt förekommande ute på marknaden idag och används i undervisningen. Flera av läroböckerna har endast titeln *Biologi*, för att förenkla läsningen har vi därför valt att även använda deras serienamn. Nedan följer en genomgång av läroböckernas titlar, författare samt det namn vi kommer att använda fortsättningsvis. Följande läroböcker tar sin utgångspunkt i Lpo4:

- *Biologi*(Henriksson, 2002)
- *Biologi* (Fabricius, Holm, Mårtensson, Nilsson & Nystrand, 2001)*Spektrum Biologi*
- *Biologi* (Henriksson, 2010)*Makro Biologi*

Följande läroböcker tar sin utgångspunkt i Lgr11:

- *Biologi: för grundskolans år 7-9* (Andreasson, Gedda, Johansson, Bondeson & Zacharisson, 2011)*Puls Biologi*
- *BiologiDirekt*(Kukka, Sundberg, Blom & Andersson, 2012)

I analysen kommer vi emellertid att utgå från Lgr11 på grund av att det är den läroplan som är aktuell nu, dock måste vi fortfarande förhålla oss till Lpo94 eftersom de äldre böckerna är skrivna utifrån den. På så sätt kan vi även förhoppningsvis skönja en eventuell förändring i avsnitten angående sex och samlevnad i läroböckerna.

3.3 Tillämpning av analysverktyget

För att besvara våra frågeställningar använder vi oss av en hermeneutisk textanalys. Tolkning

blir då en viktig och avgörande del av vår undersökning eftersom det är i vår tolkning och förförståelse av materialet och teorierna som analysen blir till.

För att undersöka läroböckerna ur ett queerteoretiskt perspektiv använder vi oss av de övergripande begreppen heteronormativitet, genus och sexualitet som ett analysinstrument. Kärnan i heteronormativitet, genus och sexualitet är vad som anses vara det förväntade och det önskvärda sättet för ungdomar att leva sitt liv på. Dessa begrepp blir en utgångspunkt för analysen och en hjälp i att konkretisera queerteorin, och besvara vårt syfte.

Det finns skillnader läroböckerna emellan, men vi anser att samtliga läroböcker som vi har undersökt har liknande innehåll och struktur och därför redovisar vi resultatet av analysen tematiskt utifrån vårt analysinstrument.

3.4 Metodologiska möjligheter och dilemma

Vi anser att en tolkande textanalys lämpar sig bra på vårt material, men är medvetna om att det finns vissa metodologiska dilemman. Då vi anser att det inte finns några givna eller neutrala sanningar och att alla påståenden alltid är påverkade av den kontext de ingår i, vore det ohederligt att försöka göra anspråk på sanningen. Istället redovisar vi vår tolkning och är öppna med dess begränsningar, då den bygger på vår förförståelse som aldrig existerar i ett tomrum. Vi avser inte att sträva efter objektivitet, utan snarare objektivitet. Ricoeur (Vikström, 2005:127) skiljer på dessa två och menar att objektivitet är att tro att det går att ställa sig utanför sin egen forskning och möjligheten att hålla sig neutral, medan objektivitet innebär att öppet redovisa sin metod, sitt material samt hur arbetets begränsningar kan påverka analysen. Genom att göra just detta, att visa på att vår tolkning bygger på vår förförståelse och grundar sig på ett queerteoretiskt perspektiv redovisar vi öppet vilka glasögon vi ser på världen igenom.

Begränsningen blir ju dock att våra tolkningar är svåra att verifiera och göra om av en annan uttolkare, då vi alla har olika förförståelse, även om vi använder samma teorier och analysverktyg. Det ligger helt enkelt i disciplinens karaktärsdrag att inte tro på verifierbarhet och neutralitet vilket i förlängningen även påverkar reliabiliteten negativt. På så vis är total öppenhet enda sättet att bedriva vetenskap och således är det nödvändigt att forskaren noggrant visar hur analysen har gått till väga och hur resultatet framkommit. För att uppnå öppenhet och genomskinlighet kommer flera citat att skrivas ut i avsikt att förenkla för läsarna så att de lätt kan följa med i undersökningens resonemang och slutsatser. Vi har även strävat efter att kontextualisera citaten och sätta in dem i sitt sammanhang för att påvisa denna öppenhet och genomskinlighet.

Det är svårt att säga något säkert om undersökningens generaliserbarhet eftersom det är svårt att få en klar överblick över vilka läroböcker som ute på marknaden idag. Det man kan säga är att vi har undersökt större delen av de läroböcker som finns tillgängliga i biologi för grundskolan år 7-9. Vi har endast kunnat få tag i de fem läroböcker vi har undersökt, dock finns det andra upplagor av dessa böcker, men de läroböcker vi har analyserat är fem av sex som det överhuvudtaget går att hitta information om på exempelvis förlagens hemsidor. Vi har valt läroböcker från olika år för att försöka få en överblick över de läroböcker som finns

tillgängliga ute på marknaden. Vi skulle vilja hävda att den här undersökningens tillförlitlighet därför är god, och att man utav den kan dra försiktiga slutsatser om läroböcker i biologi riktade mot grundskolans senare år, som används på högstadieskolorna i Sverige.

4. Resultat och analys

Under denna rubrik kommer både resultat och analys att redovisas. Analysen kommer att redovisas tematiskt med heteronormativitet, genus och sexualitet som utgångspunkt. Avsnitten ska emellertid inte ses som ensamma enheter, utan de samverkar som ett viktigt queerteoretiskt redskap i att kritiskt granska läroböcker i biologi utifrån ovannämnda begrepp. För att förenkela läsningen utav resultatet kommer endast läroböckernas titel, år och sidnummer att skrivas ut.

4.1 Heteronormativitet

Under detta avsnitt ämnar vi redovisa hur läroböckerna förhåller sig till heteronormativitet, alltså det system av normer som gynnar den heterosexuella kärleken och framställer den som det mest åtråvärda och naturliga sättet att leva.

4.1.1 En sårbar heteronorm

Förälskelse ses som en naturlig del av tonåren där snabba förälskelser avlöser varandra, kärlek eller starka känslor ses även som en förutsättning för sex. Sexualitet och kärlek är oupplösligt sammanflätade i läroböckerna vilket kan kopplas samman med kärleksideologin, vilket innebär att förälskelse och kärlek legitimerar sexualiteten (Häggström-Nordin, 2009:51). Denna sammankoppling är ett genomgående tema i samtliga läroböcker vilket i sin tur sammanbinds med den heterosexuella kärleken.

Ambjörnsson (2006:66) menar att vi idag lever i ett samhälle där det läggs stor vikt vid att placera in människor i fack exempelvis hetero- eller homosexuell, där det sistnämnda betraktas som sämre, mindre naturligt och mindre önskvärt än det första. Det är påtagligt att läroböckerna utgår från en heteronorm, exempelvis i de stycken där det (vaginala) samlaget beskrivs. Här läggs det extra tyngdpunkt på just samlaget mellan man och kvinna medan andra former av sex mest nämns i förbifarten. *Puls Biologi* (2011:275) är den enda av läroböckerna som förklarar orden analsex, oralsex och vaginalsex. Analsex benämns endast en gång till men denna gång i samband med AIDS-avsnittet i *Biologi* (2002:301). Här läggs betoningen på att män kan smittas genom just analsex, specifikt står det följande: ”Homosexuella män kan smitta varandra om penis förs in i partnerns ändtarm (analsex). Man kan skydda sig genom att använda kondom under hela samlaget” (2002:301). I och med detta citat blir det påtagligt att läroboksförfattarna sammankopplar just analsex med någon farligt och därmed den mindre lämpliga sexualiteten. Det är emellertid viktigt att betona att det är endast i *Biologi* som sammankopplingen mellan analsex och AIDS finns. De andra läroböckerna beskriver det som att man kan bli smittad genom kroppsvätskor vid oskyddat sex eller som *Puls Biologi* skriver: ”Det vanligaste sättet att bli smittad av hivvirus är genom samlag.” (2011:291). Citatet påvisar en mer värderingsfri förklaring till hur AIDS sprids som inte är direkt kopplad till analsex och homosexualitet.

Budskapet om att det vaginala samlaget som den mest önskvärda formen, blir påfallande tydligt i läroböckerna *Biologi* (2002) och *Spektrum Biologi* (2001) då författarna beskriver och förklarar orgasm. Där förklaras orgasmen med hjälp av det vaginala samlaget exempelvis skriver författarna till *Spektrum Biologi* att: ”Under samlaget förs penis in och ut i slidan och lustkänslorna ökar. När känslorna är som starkast kan man få orgasm” (2001:214). Här förbinds orgasmen tillsammans med samlaget mellan man och kvinna, denna sammankoppling skrivs även om i *Biologi* (2002:290). Till skillnad från *Biologi* (2002) och *Spektrum Biologi* (2001) står det i *Makro Biologi* att: ”Den starkaste upplevelsen av vällust i samband med sex kallas orgasm” (2010:315). Skillnaden i citaten är att det i *Makro Biologi* läggs ingen värdering i vilken form av sex som kan leda fram till en orgasm. Därmed blir det tydligt att det råder markanta skillnader hur läroböckerna skriver angående olika former av sex. Här är det dock på sin plats att betona att samtliga läroböcker tar upp onani och uppmärksammar detta som någonting som ses som fullt normalt.

I läroböckerna råder det med andra ord en stark heteronormativitet och som tidigare nämnts utgår författarna från en heteronorm vilket blir påtagligt i ett citat från *Biologi*:

En dag upptäcker vi att vi tänker extra mycket på en annan person. En kille har svårt att släppa tanken på en viss tjej. Han kanske inte är nära bekant med henne, det är bara svårt att släppa henne med blicken och så gott som omöjligt att få henne ur tankarna. Han längtar efter att vara nära henne, prata med henne och hålla om henne. På precis samma sätt känner tjejer för killar (2002:282).

Här utgår författaren från att killar blir intresserade av tjejer och tjejer blir intresserade av killar. I citatet blir det påfallande att författaren utgår från en heteronorm, där den heterosexuella relationen anses som den mest eftersträvarvärda. Detta framkommer emellertid inte bokstavigt i läroböckerna utan det kan ses som ett underliggande tema. Den lärobok som skiljer sig från de andra böckerna är emellertid *Puls Biologi* (2011:276) här utgår man inte från heterosexualiteten på samma sätt som i de andra böckerna. I denna lärobok betonas det att synen på den goda sexualitet har växlat genom tiderna och att det alltid funnit olika uppfattningar vad som ansågs vara en ”naturlig” sexualitet hos människan. Därmed förklarar författarna att det tidigare funnits en uppfattning att sex endast skulle äga rum inom äktenskapet och att den olämpliga sexualiteten kopplades då samman med onani eller ha sex med någon med samma kön (*Puls Biologi*, 2011:277). Här förefaller det alltså vara så att författarna till *Puls Biologi* försöker förklara hur heteronormativiteten fungerar i samhället och att normerna är kopplade till just kulturer. Synen på exempelvis homosexualitet kan därmed bindas samman med ens egen tid och kultur. Detta synsätt framkommer emellertid inte i de andra läroböckerna och författarna förefaller behandla homosexualitet på skilda vis.

Ett tema kring homosexualitet framkommer i *Biologi* (2002:283), *Makro Biologi* (2010:306) och *Spektrum Biologi* (2001:206) där läroboksförfattarna argumenterar att det är fullt normalt och således ”naturligt” att vara homosexuell. Det förefaller alltså råda en naturlighetsdiskurs, som löper som en röd tråd genom sex- och samlevnadskapitlen i dessa tre läroböcker. Naturlighetsdiskursen blir påfallande tydligt i och med dessa tre citat.

För homosexuella ungdomar kommer det ofta ett andra uppvaknande några år efter puberteten då de inser att de är precis som alla andra, med den enda skillnaden att de är kära i personer av sitt eget kön (Biologi, 2002:283).

Det är självklart och helt naturligt att kärleken kan vara på olika sätt hos olika personer. Trots detta förväntar sig fortfarande vissa människor att kärleken ska vara heterosexuell (Makro Biologi, 2010:306).

För den som är homosexuell känns det lika naturligt som det känns att vara heterosexuell för andra. Det är inget man kan göras till eller botas från, utan något man är (Spektrum Biologi, 2001:206).

Problematiken ligger i att författarna uttryckligen pekar ut homosexualitet som en avvikelse men samtidigt hävdar att det är något helt naturligt, blir effekten snarare närmast det motsatta, eftersom man överhuvudtaget inte skulle behöva rättfärdiga exempelvis homosexualitet om det verkligen var allmänt accepterat. Därför råder det en ambivalens i läroböckerna i just avsnitten kring homosexualitet i och med att de utgår från en heteronorm och därmed bekräftas det att det finns en existerande hierarkisk uppdelning mellan homo och hetero (Ambjörnsson, 2006:69). Ambjörnsson hänvisar till Tiina Rosenberg och hon menar att det är en sårbar norm, eftersom heteronormativiteten inte enbart exkluderar HBT-personer, utan samtidigt *inkluderar avvikelsen* i normen. Normen lägger helt enkelt beslag på avvikelserna. Detta handlar om en sorts erkännande av homosexualitet på heteronormativitetens villkor, alltså en förändring och en villkorad tolerans som framkommer i läroböckerna (Ambjörnsson, 2006:70). Exempelvis belyser inte *Puls Biologi* (2011:276-277) och *Biologi Direkt* (2012:231) homosexualitet på samma sätt som de andra läroböckerna, utan redovisar bara kort vad det innebär samt dess historiska bakgrund. I dessa böcker pekars inte avvikelsen ut (homosexualiteten i detta fall) utan den är mer inkluderad i normen. Här har det alltså skett en utveckling av synen på homosexualitet, eller snarare i hur författarna skriver angående homosexualitet där man inte längre pekar ut det som en avvikelse. Denna utveckling styrker Ambjörnssons (2006:67) diskussion kring att normalitetens gränser är flytande, då det som uppfattas som normalt heterosexuellt kan förskjutas och därmed ändras också idén om vad homosexuellt beteende innebär, och tvärtom. Däri ligger den heterosexuella normens ambivalens, dess sårbarhet och instabilitet.

4.1.2 Den självklara tvåsamheten

Ett viktigt fokus inom sex- och samlevandskapitlen är den självklara tvåsamheten, där det i läroböckerna framställs som att det mest eftersträfvansvärda sättet att leva är i en parrelation. Detta framkommer mer eller mindre tydligt i samtliga läroböcker. *Makro Biologi* (2010), *Spektrum Biologi* (2001) och *Biologi Direkt* (2012) är de läroböcker som fokuserar tydligast på tvåsamhetsnormen. Exempelvis beskriver *Spektrum Biologi* förälskelsen på detta sätt: ”Att bryta ensamhet mot tvåsamhet – att bli kär och få någon att slösa ömhet på är början på ett stort äventyr” (2001:203). Även *Biologi Direkt* skriver att ”få uttrycka kärlek, att uppleva närhet, att bry sig om en annan människa och att bli uppvaktad och åtrådd är livsviktigt” (2012:227). Här betonar man tvåsamheten som något positivt och den benämns som ”livsviktig”, vilket gör att tvåsamhet framställs som det mest lämpliga och det mest önskvärda sättet att leva på.

Ambjörnssons skriver om samma tankeströmning där hon diskuterar Rubins värdehierarki över sexualiteter. Rubin hävdar, som tidigare nämnts, att den mest önskvärda sexualiteten är den som sker frivilligt mellan man och kvinna i hemmet, alltså i monogam tvåsamhet och i syfte att avla barn. Den sämre sexualiteten är istället den sexuella handling som antingen sker ensamt, mellan flera eller två personer av samma kön som inte har en relation eller planerar att gifta sig (Ambjörnsson, 2006:86). I läroböckerna blir Ambjörnssons diskussion kring värdehierarkier synliggjord. Exempelvis beskrivs kärleksideologin, där sexualiteten legitimeras med hjälp av kärleken, som det mest önskvärda sättet att leva på medan andra sätt som inte inkluderar kärlek därmed ses som mindre önskvärdt. *Makro Biologi*(2010), *Spektrum Biologi*(2001) och *Biologi Direkt* (2012) är de läroböcker som i högsta grad betonar den självklara tvåsamheten medan *Biologi* och *Puls Biologi* inte gör det lika tydligt. Exempelvis har *Spektrum Biologi* ett avsnitt som till och med heter ”Att våga bryta ensamheten” där man betonar att vi alla känner oss ensamma ibland men att det kan vara extra jobbigt om man längtar efter gemenskap. Här betonar författarna att det är viktigt att se positivt på sig själv och att många andra också är ”osäkra och blyga” (2001:205). Det på emellertid påtagligt att man förespråkar en tvåsamhet i och med att författarna till *Spektrum Biologi* ger råd i hur man kan undvika ensamheten.

Kopplingen mellan ett gott liv och tvåsamhet blir synlig i diskussionerna kring preventivmedel. I *Spektrum Biologi* och *Biologi Direkt* skriver författarna att det är viktigt att hålla sig till en person, och vara denna trogen för att minimera riskerna för oönskade graviditeter och könssjukdomar. Exempelvis skriver *Spektrum Biologi* att: ”Det bästa sättet att skydda sig är att använda kondom och att hålla sig till en och samma partner” (2001:221). Samma budskap återfinns i *Biologi Direkt* där man skriver: ”De allra flesta tycker att det är viktigt att vara trogen den man är tillsammans med”, samtidigt som tvåsamhet beskrivs som ett bra sätt att undvika könssjukdomar på (2012:227). Båda dessa citat fångar läroböckernas budskap, att ungdomarna inte ska vara ”lössläppta” utan vara trogen och hålla sig till en och samma partner. Läroböckerna förespråkar därmed tvåsamhet som är kopplad till kärlek och beskriver detta det mest önskevärda sättet för ungdomar att leva på. Det är emellertid viktigt betona att läroboksförfattarna, till skillnad från Rubins värdehierarki, inte endast skriver om den heterosexuella tvåsamheten utan tvåsamhet i stort, således inkluderas exempelvis den homosexuella tvåsamheten även om den inte likställs med den heterosexuella tvåsamheten. Således blir det tydligt att tvåsamheten ses som självklar och det mest lämpliga sättet att leva på oavsett läggning.

Sammanfattningsvis kan vi säga att man kan skönja att det finns stark heteronormativitet i läroböckerna. I avsnitten angående sex och samlevnad utgår samtliga läroboksförfattare från den heterosexuella kärleken och således bekräftas heterosexualiteten som den mest önskvärda och eftersträvarvärda sättet att leva. Detta framkommer på skilda sätt i de olika läroböckerna, exempelvis i hur de behandlar homosexualitet, det optimala samlaget och den självklara tvåsamheten.

4.2 Genus

Under detta avsnitt ämnar vi redovisa hur läroböckerna förhåller sig till genus genom att beskriva hur läroböckerna förhåller sig till manligt respektive kvinnligt samt könsöverskridande identiteter.

4.2.1 Könskodad reproduktion

I samtliga böcker beskrivs reproduktionsprocessen utförligt och till synes neutralt.

Ambjörnsson (2006:110) menar att den medicinska och biologiska vetenskapen ofta beskriver kön och reproduktion utifrån kulturella föreställningar kring manligt och kvinnligt, trots att den utger sig för att vara neutral och objektiv. Tydligt blir detta i samtliga böcker som alla tar sin utgångspunkt i beskrivningen av den aktiva och tävlande spermien och det passiva ägget. I *Biologi* (2002:294) läggs de fokus på spermien som stark och tävlingsinriktad genom att beskriva svårigheten i dennes prestation: "Vid samlaget töms sädesvätskan överst i slidan. Därifrån ska spermier simma den långa och svåra vägen upp genom livmoderhalsen och vidare upp i äggledaren". Tävlingsmomentet tycks vara av vikt och i *Makro Biologi* beskrivs de spermier som lyckas hela vägen som starka och livsdugliga: "Bara de mest livsdugliga spermier kan simma så långt" (2010:323). I *Puls Biologi* betonas också den enskilda spermiers prestation: "Några hundra av dem kan kanske nå ägget, men endast en spermie kan befrukta det" (2012:283). Även i de fall där det inte beskrivs som en tävling är det tydligt att spermien är den aktiva vars mål är att befrukta det inväntande ägget. I *Biologi Direkt* beskriver de hur "spermier simmar sen upp genom livmoderhalsen, in i livmodern, och ut i äggledarna" och skriver om "det befruktade ägget" (2012:233). Även *Spektrum Biologi* använder liknande formulering och beskriver "Att bli med barn, att bli gravid, betyder att en spermie trängt in i och befruktat ett ägg i äggledaren" (2001:224). Formuleringen "trängt in" används även i *Biologi* (2002:294) och visar tydligt hur den aktiva spermien är den som ensam befruktar och penetrerar det passiva ägget. Ägget tycks således inte ha något med processen att göra handlingsmässigt, utan intar den inväntande rollen. De få undantag som finns är i *Makro Biologi* (2010:323) där det står att "spermien släpps in i äggcellen" och att "en äggcell och en spermie förenas", vilket tyder på att ägget har någon form av benägenhet att välja ut och släppa in en lämplig spermie som den sedan kan förenas med.

Det här sättet att tala om reproduktion går tydligt att koppla till Emily Martins läromedelsstudie (Ambjörnsson, 2006:110) kring hur reproduktionen beskrivs och att den är en produkt av det samhälle vi lever i idag. Att samtliga läroböcker beskriver spermien och länkar den till handlingskraftighet, aktivitet, tävlingslystnad och beskriver ägget som något spermien "tränger in i och befruktar" tycks här inte vara en slump, utan en spegling av vårt befintliga samhälle och dess syn på män och kvinnor.

4.2.2 Det första samlaget

Alla läroböcker, förutom *Makro Biologi* (2010) och *Puls Biologi* (2011), har ett stort fokus på det första samlaget och har det som en egen rubrik. Enbart *Puls Biologi* (2011:278) utelämnar en beskrivning av hur det första samlaget kan se ut och tar istället fasta på att sex är något man ska njuta av och att det kan se ut från par till par. Samtliga läroböcker, förutom *Puls Biologi* (2011), tar fasta på problematiken kring det första samlaget och redovisar de

svårigheter tjejer respektive killar kan uppleva. I *Spektrum Biologi* beskrivs det första samlaget med både blod och impotens:

När flickor har samlag första gången går ofta mödomshinnan sönder när penis förs in i slidan. Det kan göra lite ont och blöda lite. Ibland är pojkar nervösa under sitt första samlag och blir impotenta. Det betyder att pojkens penis inte blir styv. Det brukar gå över när han känner sig säkrare. I början kan också utlösningen komma för snabbt eller inte alls. Sådana svårigheter brukar försvinna så småningom (2001:213).

Likande tankegångar finner vi i *Biologi Direkt*:

Tjejer har ofta en tunn hudflik vid slidöppningen som kallas mödomshinnan. Den täcker inte hela slidöppningen och kan gå sönder vid första samlaget. När mödomshinnan går sönder kan det göra lite ont och komma lite blod. För många tjejer har mödomshinnan gått sönder långt tidigare. Det kan ske vid till exempel fysisk aktivitet eller onani (2012: 228).

För killen kan det kännas så nervöst att han kan få svårt att få stånd eller att utlösningen kommer för tidigt. Det blir oftast bättre med tiden, när man lärt sig mer om sin egen kropp (2012:228).

Även *Biologi* lägger fokus vid problemen vid första samlaget, och riktar in sig på nervositeten:

Många känner helt naturlig en viss oro och är spända inför det första samlaget. Oron kan medföra att pojkens penis inte styvnar eller att han får orgasm före samlaget eller just då samlaget påbörjas. Flickans oro kan medföra att musklerna i slidan drar ihop sig så att pojken inte kan föra in penis. Då måste de vänta en stund innan nästa försök. Oron och spänningarna avhjälpas om man visar varandra respekt och förståelse så att båda i ett förhållande kan känna sig trygga (2002:291).

Genomgående fokus tycks här ligga på att visa på att problem kan uppstå, men också att det är olika slags problem. Alla läroböcker, utom *Puls Biologi* (2011), beskriver mödomshinnan som ett problem för tjejen vid första samlaget. *Makro Biologi* (2010:308) beskriver att "när slidans öppning tänjs ut första gången kan vecket spricka och börja blöda. Detta kan exempelvis ske vid första samlaget eller vid hård fysisk träning" och övriga böcker stämmer in i detta, som vi kan se i citaten ovan. Samtliga citat skulle dessutom kunna beskrivas som felaktiga enligt RFSU (2012), då de beskriver mödomshinnan som en slidkrans och inte en hinna. Killar har istället problem med nervositet, impotens, att penis inte blir styv eller att han får för tidig utlösning, som går att läsa i citaten ovan.

Dessa lärobokscitat går att koppla till den syn RFSU hade på kvinnan och mannens sexuallust på 1940-talet. Fokus i läroböckerna ligger inte på att visa på hur mycket mer sexuell killen är än tjejen, men att deras sexuallust, och framförallt problem vid samlag, tar sig olika uttryck. Lundahl (Lundahl i Kulick, 2006:271) menar att RFSU tydligt visar på en särartstanke där kvinnan och mannen har olika roller i ett samlag. Det är tydligt att läroböckerna, med undantag för *Puls Biologi* (2011) och *Makro Biologi* (2010), främst fokuserar på killens nervositet med försäkran om att förtidig utlösning och utebliven styvhet försvinner med tiden. Det här går att koppla till det RFSU benämnde som "könssvaghet", där mannens nervositet och överkänsliga penis leder till att han inte kan penetrera kvinnan och således ses som mindre manlig (Lundahl, 2006:271). Tjejens problem vid första samlaget beskrivs istället av

läroböckerna, med undantag av *Puls Biologi* (2011), som något fullt naturligt och biologiskt. Problemet ligger i att mödomshinnan spricker, vilket gör ont och blod förväntas komma. Till skillnad från i redovisningen av killens problem beskrivs inte om huruvida smärtan kommer att försvinna eller om det blir bättre senare. Detta går att koppla till begreppet "könskyla", som här är kvinnans motsvarighet av "könssvaghet". Könskylan handlar om, likt i lärobokscitaten, tjejens svårighet att uppskatta samlaget, på grund av exempelvis smärta. Sammanfattningsvis blir det tydligt att böckerna gör en skillnad på de problem som tjejer och killar råkar ut för vid första samlaget. Killars problem handlar om förlorad aktivitet och handlingskraftighet, exempelvis i form av utebliven styvhet, vilken poängteras försvinna med tiden, medan tjejers problem handlar om en fysiologisk mödomshinna som gör henne passiv med svårighet att njuta av samlaget.

4.2.3 Kropp, genus och trans

Kan vi tala om ett givet kön? Denna tanke ägnar sig både biologiböckerna och teoretikern Judith Butler åt, dock på skilda sätt. I *Biologi Direkt* (2012:223) finns en utförlig beskrivning av vad puberteten gör med pojk- och flickkroppen, och där blir det tydligt hur kön och det kroppsliga är något givet som tydligt skiljer pojkar och flickor åt:

Killarna växer på längden, får kantigare ansiktsdrag och mer muskler. De kommer in i målbrottet och rösten blir mörkare. Det beror på att struphuvudet och stämbandena växer och blir större (2012:223).

Östrogen påverkar fettvävnaderna i kroppen och bröstet blir större. [...]De yttre och inre könsorganen blir större, mängden underhudsfett ökar och höftpartiet blir bredare (2012:223).

Även i *Makro Biologi* (2010:305) tas det fasta på puberteten och dess förändringar. Här påtalas samma förändringar som i *Biologi Direkt* (2012:223) och visar på hur killar får muskler och mörkare röst och flickorna får större höfter och bröst och gör en poäng av att killar och tjejer har olika kroppar. *Spektrum Biologi* (2001:210) skiljer sig inte nämnvärt från tidigare böcker utan beskriver processen med liknande ord. Däremot lägger de större fokus på målbrottet och att även tjejers röst djupnar och får en annan klang, även om det skiljer sig från killars. I de övriga biologiböckerna, *Biologi* (2002) och *Plus Biologi* (2011) är det främst själva könets utveckling som står i fokus, och de övriga kroppsliga skillnaderna utelämnas. Ingen av böckerna påtalar heller någon skillnad mellan tjejer och killar vad gäller inre egenskaper, utan tycks göra uppdelningen kön och genus, där kroppen är biologisk och naturgiven medan övriga skillnader tycks vara socialt skapade.

Detta stämmer inte överens med hur Butler (2006:205-223) ser på kön och genus, då hon vill luckra upp denna uppdelning och ifrågasätter synen på det biologiska och fysiska könet som något fast och givet. Å andra sidan är i stort sett alla läroböcker otydliga med vad de tänker kring en sådan uppdelning, då distinktionen mellan kön och genus inte är tydlig, eftersom det sociala könet överhuvudtaget inte får ta plats. Samtliga läroböcker beskriver kroppen som en biologisk och fast konstruktion som i tonåren genomgår en rad förändringar i en strikt biologisk bemärkelse. Enbart i stycken om transpersoner framkommer tankar som skulle kunna kopplas till diskursen kring kroppen som ett performativt verk. Dessa stycken är kortfattade och varierar i sitt utformande. *Biologi Direkt* är den enda boken som skriver att vi

både är biologiska och sociala varelser och att “det sociala könet är en persons upplevelse av att vara man eller kvinna” och framförallt kopplar till frågeställningen kring vad kön egentligen innebär(2012:230). I *Biologi Direkt* avslutas sedan stycket med att redogöra för att många transpersoner genomgår könsoperationer varje år och att det inte syns på dem att de har bytt.

Här blir det tydligt att de inte delar Butlers syn på en flytande gräns mellan kön och genus, då de poängterar att operationer är vanliga och beskriver hur det inte syns på transpersonerna att de är könsöverskridande. Att många transpersoner lever utan att genomgå operation och möjligen inte bryr sig om att tillhöra en fast könskategori nämns inte. I *Makro Biologi*(2010:307) problematiseras inte socialt kön på samma sätt som i *Biologi Direkt* (2012:230), utan tyngdpunkten ligger på könsidentitet och att inte passa in i det biologiska könet. Dock nämns även här möjligheten till könsoperation. En annan skillnad ligger i fokus på transvestiter och viljan att klä sig i det motsatta könets kläder, vilket inte ens nämns i *Biologi Direkt*. I *Spektrum Biologi*(2001:215) presenteras trans som en sexuell variation, skild från exempelvis hetero- och homosexualitet och begreppet HBT, och här definieras transsexualitet som en person som vill byta kön. *Puls Biologi* (2011:277) är den enda läroboken som nämner begreppet HBT, och på så vis sammanför de trans med homo- och bisexualitet, och de nämner inte könsoperationer till skillnad från de övriga böckerna. *Biologi* är den bok som skiljer sig mest från de övriga genom att skriva ut transvestit och transsexuell under samma rubrik som incest, våldtäkt, blottare, pedofil, sadist och masochist samt manlig och kvinnlig omskärelse. I övrigt skiljer sig inte själva beskrivningen åt, utan transsexuella beskrivs som att “de har en annan upplevd könstillhörighet än den biologiska” (2002:302). Även här poängteras att flera svenskar varje år byter kön genom operation.

Vi kan fastställa att det enbart är *Biologi Direkt* (2012:230) som problematiserar frågor kring kön vad gäller trans och det är den bok som ger mest utrymme till denna fråga. *Puls Biologi* (2011:277) är den enda som nämner begreppet HBT och utelämnar information om könsoperationer. *Spektrum Biologi* (2001:215) är den enda boken som definierar transsexualitet som personer som vill byta kön, medan de andra poängterar att det har att göra med att könsidentiteten inte stämmer överens med det biologiska könet.

Sammanfattningsvis beskriver läroböckerna reproduktionsprocessen och ungdomars första samlag utifrån spermien/killen som aktiv och ägget/tjejen som passiv samt att en fast könsidentitet ses som det mest önskvärda.

4.3 Sexualitet

Under detta avsnitt ämnar vi redovisa hur läroböckerna förhåller sig till den önskvärda sexualiteten, alltså den normerande heterosexualiteten, som anses vara det mest eftersträvansvärda i samhället (Ambjörnsson, 2006:85). Vi klargör även hur läroböckerna förhåller sig till dess motsats, alltså den skadliga sexualiteten, som därmed kopplas samman med den sexualitet som anses vara mindre lämplig.

4.3.1 Den önskvärda sexualiteten

Ett viktigt tema i samtliga läroböcker är sammanlänkningen mellan ungdomars sexualitet, förälskelse och kärlek. Denna förening framställs i samtliga läroböcker som det mest önskvärda och lämpliga. Nedan kommer vi att presentera hur denna sammanlänkning görs.

4.3.1.1 Kärleksideologin

Förälskelse ses som en naturlig del av tonåren, där snabba förälskelser ersätter varandra, kärlek eller starka känslor blir därför i detta sammanhang en förutsättning för en sexuell relation. I läroböckerna är sexualitet och kärlek påtagligt sammankopplade vilket kan förklaras med hjälp av kärleksideologin, vilket innebär att sexualiteten legitimeras genom förälskelse och kärlek (Häggström-Nordin, 2009:51). Föreningen mellan kärlek och sexualitet kommer fram i läroböckerna genom att författarna sammankopplar positivt värdeladdade ord med just sex och samlag. Nedan följer citat som påvisar denna sammankoppling.

Ett kärleksfullt förspel är en viktig del av ett samlag (Spektrum Biologi, 2001:213).

Den handlar även om stark upplevelse av närhet till den man älskar och om kroppslig njutning (Biologi, 2002:281).

Du kanske blir förälskad, och med förälskelsen kommer ofta intresset för sex (Puls Biologi, 2011:273).

Sex är mycket mer än könsorgan och att få barn. Det är ett uttryck för kärlek och närhet (Biologi Direkt, 2012:244).

Dessa citat påvisar hur läroböckerna sammanlänkar förälskelse, kärlek med sexualitet. I böckerna framställs kärlek som en förutsättning för ungdomars sexualitet och därmed blir sexualitet legitim. På grund av att den sexuella relationen därmed blir legitim blir den samtidigt den sexualitet som ses som mest eftersträvansvärda.

Kopplingen mellan kärlek och sexualitet som nämns ovan finns genomgående i samtliga läroböcker, men det råder dock skillnad på hur starkt den betonas. Häggström-Nordin (2009:53) hävdar att det har skett en attitydsförändring då både tjejer och killar allt mer frikopplar sexualitet från kärlek vilket även kan skönjas i läroböckerna. I de läroböcker som utgår från Lpo94 läggs det stort fokus vid kärleksideologin medan de läroböcker som istället har utgångspunkt från Lgr11 har ett mindre fokus på kopplingen kärlek och sex. I dessa böcker betonas det istället att sex är något att njuta av och att det mest önskvärda vore om det var i en kärleksfull parrelation, men här finns en större tolerans för ungdomars sexuella vanor även utanför ett förhållande.

I och med att läroböckerna kopplar samman ungdomars sexualitet med kärlek blir det tydligt att det ska ske en progression, det förefaller alltså som att det existerar en, som vi valt att kalla, progressionsnorm. Där författarna tenderar att alltid förvänta sig att sex ska föregås av kärlek. Denna norm blir påfallande tydlig i *Spektrum Biologi* (2001:212) som betonar att det är viktigt att vänta innan man bestämmer sig för att ha sex. Läroboksförfattarna betonar att det är betydelsefullt att först lära känna varandra vilket tar lång tid och att de flesta väntar med att ha samlag tills de är i övre tonåren. Det är enligt författarna ”tillräckligt fantastiskt att hålla hand, kramas, kyssas och kanske ha petting” (2011:212). Samma progressionsnorm beskrivs

även i *Biologi Direkt* då författarna beskriver kroppens utveckling och att man samtidigt “blir mer intresserade av närhet, kärlek och sex” (2012:244). Den enda boken som motsäger progressionsnormen är *Puls Biologi*, där problematiseras det istället när man är mogen för kärlek och sex. Det står exempelvis:

Det finns ingen åldersgräns för när man kan bli kär, men i tonåren brukar intresset för andra vakna på ett nytt sätt. Du kanske blir förälskad, och med förälskelsen kommer ofta intresset för sex. Men sexlusten kan också komma utan att du är det minsta kär (2011:273).

Här beskriver *Puls Biologi* att ungdomars sexuella utveckling kan skilja sig åt och att upptäckten av en egen sexualitet inte alltid föregås av förälskelse. Trots att läroboken inte har lika tydlig utgångspunkt i progressionsnormen kan man ändå konstatera att det råder en stark norm kring hur ungdomar ska upptäcka sin sexualitet med hjälp av just förälskelsen, som i sin tur kan leda till samlag.

I avsnitten angående hur ett vaginalt samlag går till finns även här en påtaglig sammankoppling till kärlek. I *Biologi* (2002) och *Spektrum Biologi* (2001) länkar författarna exempelvis samman positivt värdeladdade ord med just det vaginala samlaget, ett starkt tema är att samlaget ska vara kopplat till just ömhet och närhet. Nedan följer citat som förbinder samlaget med just kärlek.

Samlaget kan vara en härlig upplevelse av gemenskap, ömhet och tillfredsställelse (Spektrum Biologi, 2001:213).

De flesta människor har behov av ömhet och kärleksfull beröring före ett samlag (Biologi, 2002:290).

Igenom citaten blir det tydligt att läroböckerna länkar samman värdeladdade ord så som “kärleksfull” och “ömhet” med det vaginala samlaget. Därmed förmedlar böckerna *Biologi* och *Spektrum Biologi* hur ett samlag bör gå till och vilka känslor ungdomarna ska känna. I och med att de använde värdeladdade ord blir det påtagligt att ungdomarna förväntas ha samlag med någon man älskar. I förlängningen blir det tydligt vilken sexualitet som anses vara den mest lämpliga.

4.3.1.2 Sexdrift och naturlighet

Som vi tidigare nämnt är föreningen mellan kärlek och sexualitet ett tydligt tema i läroböckerna. Det finns emellertid även en annan koppling till sexualitet, nämligen den biologiska. Här blir sexualiteten legitim genom våra kroppsliga drifter till skillnad från kärleksideologin där sexualiteten legitimeras genom förälskelse, närhet och kärlek.

I samtliga läroböcker framställs sexdriften som en av människans absolut starkaste drifter och det som gjort att mänskligheten har överlevt som art. I *Biologi Direkt* står det: ”Vår könsdrift, vårt intresse för sex, är kanske den starkaste av våra drifter” samt ”Samvaro och sex är ett grundläggande behov hos människor, ungefär som att äta, dricka och sova” (2012:226). Alla läroböcker, bortsett från *Biologi* (2002), lägger tonvikt vid den mänskliga sexdriften som ett grundläggande behov och i fokus står fortplantning. Det påpekas dock att fortplantning inte är den enda anledningen till sex, utan att det innebär så mycket mer. Sexdriften som överlevnadsmekanism tycks dock föregå sex som närhet, eftersom sexdriften alltid redovisas

först. I *Makro Biologi* (2010:314), liksom *Biologi Direkt* (2012:226), börjar stycket om människans sexualitet med en redovisning om hur lusten till sex är viktig för att det ska bli barn samt hur den biologiska processen vid en befruktning går till. *Makro Biologi* fördjupar sig ytterligare och lägger fokus på befruktning: "Detta kan bara hända på naturlig väg om man parar sig" (2010:314). Även *Puls Biologi* (2011:274) lägger stor vikt vid fortplantning och befruktning och förklarar hur överlägsen sexuell fortplantning är mot könlös fortplantning, och att den är avgörande för vår arts fortlevnad. *Spektrum Biologi* (2001:203) drar parallellen mellan blommors pollinerande, djurs parande och människors samlag och poängterar att livet förs vidare på många olika sätt. *Biologi* (2002:282) gör istället en distinktion mellan befruktning, samlaget som fortplantningsakt och sexualitet. Den senare handlar om närhet och njutning. Fokus på sexualdriften som vår viktigaste drift utelämnas dock, till skillnad från de övriga. Övergripande i samtliga läroböcker är att sexualiteten beskrivs som något naturligt och naturgivet, som är ett måste för vår överlevnad.

Här går det att koppla till Ambjörnssons (2006:53) sätt att se på fortplantning och barnafödande. Hon påpekar att det är en rådande missuppfattning i samhället att heterosexualitet är en nödvändighet för den mänskliga artens överlevnad. Det som krävs för att mänskligheten ska överleva är att barn blir till och föds och det är något som kan åstadkommas på en rad olika sätt. Det är däremot inte nödvändigt att kvinnor och män har sex på ett visst sätt för att detta ska ske. Samtliga böcker trycker hårt på sexualiteten och att det är det vaginala samlaget som grunden i vår sexualitet, men samtidigt redovisas i enlighet med Ambjörnsson, andra sätt att skaffa barn. I *Spektrum Biologi* (2001:206) beskrivs adoption som en viktig fråga för bi- och homosexuella och i *Puls Biologi* fördjupar de frågan ytterligare och belyser att ofrivillig barnlöshet är relativt vanlig och att både medicinsk hjälp samt adoption finns som lösning. De lägger dock inte enbart fokus på homosexualitet utan har många olika förklaringsmodeller, så som att: "mannen eller kvinnan är steril [...], att man inte lever i en heterosexuell relation eller i en relation överhuvudtaget" (2011:289). *Biologi Plus* (2012:246) beskriver också ofrivillig barnlöshet och presenterar lösningar så som adoption, hormonbehandlingar, konstgjord befruktning och surrogatmoderskap. Viktigt att tillägga är dock att samtliga böcker trycker hårt på sexualdriften och biologisk fortplantning som något önskvärt och naturligt, medan delarna om ofrivillig barnlöshet och dess lösningar får högst en sida. *Makro Biologi* (2010) samt *Biologi* (2002) har dock inte nämnt något överhuvudtaget om ofrivillig barnlöshet eller dess lösningar. Inte heller nämner någon av läroböckerna att sexualdriften inte existerar hos vissa, i form av assexualitet, och att ickenormativa lösningar att skaffa barn kan bero på att man inte har någon sexualdrift. På så vis befasts sexualdriften som något naturligt och naturgivet.

Ett annat sätt för läroböckerna att legitimera ett beteende är att koppla det till djurvärlden och på så vis framhålla dess naturlighet. Tydligast blir detta i *Puls Biologi* (2011) där olika sexformer och ickenormativa levnadssätt legitimeras genom en parallell till djurvärlden:

Dvärgschimpansen har sex på alla möjliga olika sätt. De kan visa för sin partner med armar och händer vilken typ av sex de vill ha. Både honor och hanar kan stimulera varandras könsorgan med fötter och händer. Även munsex, analsex och gruppsex förekommer (2011:275).

Det finns fågelarter där honorna lever ihop, parar sig med samma hane och sedan lägger ägg, ruvar och matar ungarna tillsammans. Ungarnas möjligheter ökar om ansvaret för dem delas av två honor (2011:275).

De andra böckerna är mer försiktiga och gör inte lika tydliga kopplingar till djurens värld, exempelvis använder *Makro Biologi* (2010:314) ordet "para sig" i talet om mänskliga samlag och *Spektrum Biologi* (2001:203) likställer blommors, djurs och människors uppkommande av liv. Viktigast här tycks vara att koppla till naturen och det naturliga för att legitimera vissa beteenden.

Även i avsnitten kring onani används ordet normalt för betona och legitimera onani som något bra och ofarligt. I *Makro Biologi* beskrivs onani med följande formulering: "Att onanera är en naturlig del av vår sexualitet" (2010:315). Betoningen på onani som en normal, naturlig och framförallt ofarlig företeelse, är genomgående i samtliga läroböcker. I *Spektrum Biologi*: "Att onanera är helt ofarligt och kan vara ett bra sätt att kära känna sin kropp, men också en del av ett rikt sexliv" (2001:208). Även *Biologi* (2002:291) beskriver onani som normalt och ofarligt och tillägger att många gör det. *Biologi Direkt* (2012:227) och *Puls Biologi* (2011:275) skriver snarlikt de övriga böckerna med betoning på det normala, naturliga och ofarliga.

Detta tal om naturlig sexualitet går att återfinna i Rubins värdehierarki över sexualiteter (Ambjörnsson, 2006:86), där mycket av det som läroböckerna beskriver, i form av konstgjord befruktning, munsex och analsex och onani, skulle enligt Rubin betraktas som ickeönskvärd och en dålig och perverterad sexualitet. När läroböckerna väljer att beskriva dessa företeelser tycks det därför inte tillräckligt att bara skriva att det är bra. Genom att använda ordet naturlig tycks handlingen legitimeras och blir mindre dålig.

4.3.2 Den skadliga sexualiteten

Som ovan nämnt fokuserar läroböckerna mycket på den önskvärda sexualiteten, därmed blir även den mindre lämpliga sexualiteten synlig. Således kommer vi under detta avsnitt redovisa hur läroboksförfattarna förhåller sig till den skadliga sexualiteten, genom rubrikerna pornografi, prostitution, preventivmedel samt ofrivilliga ungdomsgraviditeter.

4.3.2.1 Pornografi

Spektrum Biologi (2001:216), *Biologi Direkt* (2012:243) och *Puls Biologi* (2011:279) beskriver alla pornografi som något tveeggat, där pornografen kan vara något lustfyllt, men främst har en mörk baksida. Främst beskrivs pornografi som något verklighetsfrånvänt som ger "en falsk bild av sexualiteten" (2001:216) som "saknar glädje, närhet och ömhet - det sex egentligen handlar om" (2012:243) och där "män och kvinnor framställs som sexmaskiner" (2011:279). I *Biologi Direkt* (2011:279) väljer författarna även att poängtera att porrbranschen är en storindustri där det tjänas stora pengar. Samtliga av de tre böckerna lägger även ett stort fokus på att kvinnor enbart ses som föremål som är till för att utnyttjas och att våldsinslag mot barn förekommer, något som är förbjudet.

Östergren (2006:39) beskriver hur 2000-talets radikalfeministiska politiska klimat genomsyrades av frågor kring porr, prostitution och sexualisering och menar att den bilden lever kvar. Det är tydligt att det går att koppla dessa tankegångar med den syn på pornografi

som presenteras i böckerna. Östergren (2006:43) visar på fyra återkommande teman i argumentationen i porr- och prostitutionsmotståndet, vilka går att finna i läroböckerna. Första argumentet kopplas till att bra sex ska ha vissa känslomässiga komponenter, vilka inte finns i porr. Detta är tydligt i *Spektrum Biologi* (2001:216), *Biologi Direkt* (2012:243) och *Puls Biologi* (2011:279) som alla beskriver porr som något som inte har med verkligheten att göra, något som inte har med riktigt sex att göra. Östergren hänvisar också till argumenten kring kvinnors utsatta roll, där kvinnor känslomässigt skadas av porr, och att de enbart väljer att delta på grund av social utsatthet. På så vis kan jämställdhet aldrig uppnås i ett samhälle där porr existerar. Även branschen kritiserar och utmålas som dålig på grund av tvång, övergrepp och för att den omsätter stora summor. Alla argument mot porr som Östergren visar på går att finna i *Spektrum Biologi* (2001:216), *Biologi Direkt* (2012:243) och *Puls Biologi* (2011:279), där porr inte enbart målas upp som något som förhärsligar "dåligt" sex utan som tycks ha stora konsekvenser i samhället. Framförallt är det kvinnor som far illa och utnyttjas och att det aldrig är frivilligt utan en konsekvens av fattigdom och utsatthet.

I läroböckerna *Spektrum Biologi* (2001:216), *Biologi Direkt* (2012:243) och *Puls Biologi* (2011:279) är avsnittet angående pornografi kortfattat och koncist. I läroböckerna *Biologi* (2002) och *Makro Biologi* (2010) nämns pornografi överhuvudtaget inte.

4.3.2.2 Prostitution

Ambjörnsson (2006:97) menar att det svenska samhället håller på att inrätta en nationell syn över hur sexualitet ska se ut, en som anses god, sund och förståelig och till för alla att tillägna sig. Det tydligaste draget i denna syn är, samma som i den tidigare nämnda kärleksideologin, att man länkar samman kärlek och sex. Detta medför att all övrig sexualitet än den som finns i en kärleksrelation ses som mindre bra. Detta blir tydligt i de fall prostitution nämns, då det beskrivs som något olagligt och icke önskvärt. I *Biologi Spektrum* beskrivs de prostituerade som kvinnor som tvingas till prostitution på grund av social utstötning och drogmissbruk och att "hallickar är män som mot betalning "beskyddar" de prostituerade kvinnorna" (2001:216). I *Biologi Direkt* är beskrivningen snarlik, där kvinnor beskrivs som de som oftast prostituerar sig, även om boken också berör att män och barn till viss del "tvingas sälja sina kroppar" (2012:243). Även här omnämns drogmissbruk och social utsatthet som anledning till prostitution, med skillnad att de inte tycks göra skillnad på prostitution och trafficking.

Denna beskrivning går att koppla till Kulicks (refererad i Ambjörnsson, 2006:97) resonemang där han menar att vi i dagens Sverige kopplar samman kärlek och sex. Detta resulterar i uppfattningen om att kvinnor aldrig frivilligt skulle ha sex utan kärlek, vilket *Biologi Direkt* (2012) samt *Spektrum Biologi* (2001) bekräftar genom sina beskrivningar av sexsäljande kvinnor, där de ägs av sina hallickar och alltid intar en offerposition medan männen alltid är förövare. I *Spektrum Biologi* (2001:216) är det inte bara inom prostitutionsavsnittet som ovanstående syn på män och kvinnor som offer och förövare återfinns utan även inom andra områden blir det tydligt. Mannen beskrivs som våldtäktsman, hallick, blottare och en som inte får tvinga sin fru till sex. Möjligen får mannen axla rollen som förövare på grund av att det är fler män som utför dessa brott. Likväl spelar det idén om mannen med den farliga sexualiteten och den rena kvinnan, där motsatt förhållande tycks omöjligt.

Sammanfattningsvis beskrivs prostitution enbart i *Spektrum Biologi* (2001:216) samt i *Biologi Direkt* (2012:243) medan *Biologi* (2002), *Makro Biologi* (2010) och *Puls Biologi* (2011) inte tar upp ämnet överhuvudtaget.

4.3.2.3 Tonårsgraviditeter och könssjukdomar

Idag anses oönskade graviditeter i de flesta samhällen som ett folkhälsoproblem. Studier har visat att det finns ett flertal risker med att bli mamma i tonåren. Kvinnor som blir mödrar i tidig ålder löper större risk för psykisk ohälsa och för tidig död (Larsson, 2009:306). Skolan blir således ett viktigt kugghjul i arbetet mot oönskade graviditeter och könssjukdomar. Exempelvis var syftet, under sexualundervisningens första år, att skydda unga människor från sexualitetens negativa sidor. Då var det en fråga om karaktärfostran i den meningen att individen själv tillskans sig kunskap som skydd mot riskerna (Centerwall, 2005: 36). Detta förhållningssätt har emellertid förändrats men skolan ska fortfarande påtala riskerna med sexualitet. Därför finns det tydligt formulerat i både Lpo94 och Lgr11 att samtliga elever ska få kunskap om olika preventivmetoder samt sexuellt överförbar smitta. Således får frågor som behandlar dessa ämnen stor plats i de analyserade läroböckerna.

I avsnitten angående olika preventivmetoder betonar samtliga läroboksförfattare att det är både naturligt och ansvarsfullt att använda skydd vid samlag. Det finns emellertid en viss skillnad i hur de olika läroböckerna behandlar ämnet. Som tidigare nämns i avsnittet *Den önskvärda sexualiteten* är det viktigt att legitimera sexualiteten med just förälskelse och kärlek, vilket även hör samman med diskussionen angående preventivmedel. Även om samlaget blir legitimt i en parrelation är det ändå av största vikt för ungdomarna att diskutera vilket skydd de ska använda. Detta är ett tydligt budskap som framträder i samtliga läroböcker, flera av böckerna skriver även att det är ansvarsfullt att skydda sig. På så sätt blir det skyddade samlaget mellan ungdomar det som ses som det mest lämpliga och det mest önskvärda samlaget. Detta budskap framkommer exempelvis i *Biologi Direkt* då man diskuterar olika typer av skydd:

Om man inte vill ha barn ska man använda något preventivmedel. Att inte göra det visar på ett dåligt omdöme och är ansvarslost mot det blivande barnet, mot sig själv och sin partner (2012:236).

Det blir även tydligt i läroböckerna vilka preventivmedel som anses som bäst lämpade samt vilka som är mindre lämpade. Exempelvis framkommer det i samtliga läroböcker att: ”Metoder utan hjälpmedel är osäkra” det vill säga avbrutet samlag samt säkra perioder (*Puls Biologi*, 2011:238). Dessa ses som opålitliga och således inget att rekommendera. Kondom framställs som det bästa alternativet och det mest önskvärda i och med att det den skyddar både mot oönskade graviditeter och mot könssjukdomar. *Spektrum Biologi* skriver att: ”Enklast är att pojken använder kondom under hela samlaget och att flickan använder ett spermiedödande medel” (2001:212). Exempelvis betonar *Makro Biologi* att ”En annan kontakt kan ge en smittsam sjukdom eller en oönskad graviditet. Det kan påverka resten av livet” (2010:315). Samtliga böcker talar moraliserande angående oskyddat sex men vissa böcker är tydligare än andra. Läroböckerna har som tidigare nämnt en agenda att följa och således läggs mycket fokus på just hur eleverna ska skydda sig. Exempelvis är det få av läroböckerna som tar upp bieffekter av de olika preventivmedlen. Det är endast *Biologi Direkt*

(2012:236) som redovisar de negativa effekterna av p-piller, så som illamående, minskad sexuell lust, viktökning, acne och humörsvängningar. I och med att ytterst få läroböcker som redovisar bieffekter av preventivmedel tyder detta på en lättsam inställning till dess negativa sidor. Det verkar som är det viktiga är att få ungdomarna att skydda sig och inte att problematisera skyddens effekter.

Utifrån ett genusperspektiv är det viktigt att poängtera att det framgår att det alltid är viktigt att skydda sig men det framgår inte utav läroböckerna vem som har det övergripande ansvaret. Det finns ingen direkt värdering i vem som ska ansvara för preventivmedel, utan det är bådas ansvar. I *Biologi Direkt* står det: "Både en oönskad graviditet och att smittas av könssjukdom är ett resultat av bristande ansvar och hänsyn. Och båda parterna har ett lika stort ansvar" (2012:237). Liknade resonemang förs fram i *Biologi* där författaren skriver att: "Såväl män som kvinnor måste ta ansvar för att undvika oönskade graviditeter och spridning av könssjukdomar" (2002:290). Detta kan även kopplas samman med diskussionen kring sex och alkohol. Där det övergripande budskapet från dessa böcker är att man inte ska ligga med någon som är berusad, då det, likt i fallet med oönskade graviditeter och könssjukdom, kopplas samman med ansvarslost och dåligt omdöme. Läroboken *Biologimenar* att om man är berusad är man vanligtvis dålig på att ta ansvar och att "sexuell kärlek är alldeles för allvarligt och alldeles för trevligt för att upplevas i berusat tillstånd" (2002:284). Även i *Makro biologi* skriver man att: "Den som är berusad har dåligt omdöme och dålig förmåga att känna ansvar. Därför kan det vara olämpligt att ha sex i berusat tillstånd" (2010:315)

Ett annat avsnitt som behandlar i läroböckerna är angående abort. I dessa avsnitt råder det emellertid skillnad hur läroböckerna diskuterar och problematiserar frågan. Läroböckerna *Spektrum Biologi* (2001) och *Makro Biologi* (2010) är väldigt normativa och talar om vad kvinnan kan komma att känna. Detta framkommer tydligt i *Spektrum Biologi* där författarna skriver att: "Det kan förekomma att kvinnan upplever en känsla av tomhet och skuld efter en abort" (2001:298). Läroboken *Makro Biologi* (2010:319) behandlar ämnet på liknande sätt och betonar att det är viktigt att hon får prata med någon. Medan *Biologi Direkt* (2012), *Puls Biologi* (2011) och *Biologi* (2002) förefaller vara mer värderingsfria och har en mer beskrivande ton kring abort. Samtliga läroböcker skriver emellertid att abort absolut inte ska användas som ett preventivmedel, utan måste ses som den sista utvägen ur en svår situation (2012:237).

Det är tydligt att samtliga böcker trycker hårt på vad som är "rätt" sorts sexualitet och vad som inte är det. Att som tonåring bli gravid eller att inte använda preventivmedel är något som problematiseras och ses som icke önskvärt i alla läroböcker. Samtidigt som båda könen förväntas iträda rätt sorts sexualitet, är det tydligt att samtliga böcker lägger större ansvar på flickan, trots förmaningar om bådas ansvar. Alla preventivmedel, förutom kondom, som tas upp i böckerna, så som p-piller, spiral, p-ring, p-spruta, pessar, p-stav, dagen efter-piller, är avsedda för kvinnor. Andra metoder, som samtliga läroböcker redovisar till, är avbrutet samlag samt "säkra perioder", vilka fördöms och ses som osäkra. I *Puls Biologi* ges anledningar som: "Det kan lätt komma en droppe sädesvätska före orgasmen" och att "det finns risk för att spermier överlever ett samlag till ägglossning och befruktar ett ägg" (2011:287). Denna syn på ansvar och kroppslig kontroll skulle kunna härledas tillbaka till den

antika synen på manligt och kvinnligt kön, där kvinnans könsorgan alltid setts som hotfull och i behov av kontroll (Laskar, 2005:168-169). Denna bild av att kvinnans könsorgan måste kontrolleras, och i förlängningen ta ansvar för reproduktion och förhindrande av densamme, är en del av samtliga läroböcker. Laskar (2005:168) menar att män istället förknippades med förnuft, aktivitet och givande, vilket skulle kunna kopplas till citaten i *Puls Biologi*(2011:287) om att det finns en risk för att spermier befruktar ägget trots försiktighetsåtgärder i form av avbrutet samlag och "säkra perioder". Mannens aktiva och givande roll som leverantör av spermier i beskrivningen av avbrutet samlag och "säkra perioder" kan på så vis ses som något som inte behöver kontrolleras, till skillnad från det kvinnliga könet, och avfärdas istället.

Sammanfattningsvis är det påtagligt hur läroböckerna hanterar sexualitet, det blir påtagligt vad som anses vara den mest önskvärda och därmed även vad som anses som den mindre önskvärda eller den skadliga sexualiteten. I läroböckerna legitimeras sexualiteten på en rad olika sätt exempelvis genom kärlek, närhet och ömhet, den kan även legitimeras genom kroppen och den biologiska driften. Det finns med andra ord skilda sätt att legitimera sexualiteten på i läroböckerna, men den gemensamma nämnaren är alltid att det mest lämpliga och önskvärda anses vara att sex sker inom en heterosexuell parrelation.

5. Diskussion

Efter att vi har undersökt och analyserat fem stycken läroböcker i biologi utifrån ett queerteoretiskt perspektiv är det tydligt att det råder vissa föreställningar kring heteronormativitet, genus och sexualitet. Där flera av läroböckerna upprätthåller det normsystem som gynnar den heterosexuella kärleken och framställer den som det naturliga och självklara sättet att leva. Nedan följer en diskussion som har utgångspunkt i vår analys den kommer att avslutas med slutsatser med relevans för läraryrket.

5.1 Den naturliga heteronormativiteten

I samtliga läroböcker råder det, som vi tidigare nämnt, en stark heteronormativitet. Detta framkommer genomgående i sex- och samlevnadskapitlen men blir påfallande tydligt i avsnitten angående hetero- och homosexualitet. I läroböckerna framställs heterosexualiteten som den mest önskvärda sexualiteten som i sin tur länkas samman med närhet, kärlek och tvåsamhet.

Heterosexualitet framställs i böckerna som det allmänna och oproblematiska, till skillnad från homosexualitet som blir dess motsats alltså det särskilda och problematiska. Det förefaller som att läroböckerna, speciellt *Biologi* (2002), *Makro Biologi* (2010) och *Spektrum Biologi* (2001), försöker förhålla sig neutrala i diskussionen kring homosexualitet. Trots deras intentioner blir dessa avsnitt inte värderingsfria och en tydlig heteronormativitet framträder i böckerna. Ett vanligt förekommande sätt att legitimera homosexualitet är att sammankoppla det som något "naturligt" vilket vi kan se i analysen. I analysen framkommer det att böckerna framställer homosexualitet som naturligt och därmed blir det påtagligt att läroböckerna försöker inkludera homosexualitet i normen. Detta kan sammankopplas med Ambjörnssons (2006:26) diskussion angående heteronormativitet, där det avvikande inte helt exkluderas, utan även villkorligt inkluderas i normen. Villkoret för inkludering blir tystnad och osynliggörande, eftersom det avvikande endast tillåts ingå i normen om det inte tar någon plats eller driver en egen agenda. För att försöka undvika denna form av osynliggörande förefaller det som om läroböckerna *Biologi* (2002), *Makro Biologi* (2010) och *Spektrum Biologi* (2001) istället lyfter fram homosexualitet och istället påvisa dess naturlighet. I citatet som följer nedan beskrivs hur homosexuella ungdomar kommer till insikt om att de är lika normala som alla andra:

För homosexuella ungdomar kommer det ofta ett andra uppvaknande några år efter puberteten då de inser att de är precis som alla andra, med den enda skillnaden att de är kära i personer av sitt eget kön (*Biologi*, 2002:283).

Genom att ständigt synliggöra en grupp som "de andra", fortsätter de att ses som annorlunda och som en avvikelse från den normala heterosexualiteten. Detta blir även tydligt i citatet från *Spektrum Biologi* som skriver att:

För den som är homosexuell känns det lika naturligt som det känns att vara heterosexuell för andra. Det är inget man kan göras till eller botas från, utan något man är. Det som kan kännas svårt är ofta hur människor runt omkring reagerar. Därför törs många inte visa sin kärlek (2001:206).

Citatet påvisar att läroboken *Spektrum Biologi* vill förena avvikelsen med den rådande normen genom att hävda att det känns lika naturligt att vara homo- som heterosexuell. Det blir påtagligt att heterosexualitet är normen och att det är i förhållande till denna norm som tanken att man skulle behöva ”botas” från homosexualiteten uppstår. Det blir märkbart att läroböckerna inte är värderingsfria i hur de hanterar frågan om skolans undervisning ska fokusera på likheter eller skillnader mellan homo- och heterosexuella. Det framkommer i analysen att det finns en påtaglig vilja att förhålla sig så neutral som möjligt. Det förefaller som att böckerna vill betona just likheterna och förklara att skillnaden endast ligger i vilket kön en person blir kär i. Ambjörnsson(2006:198)diskuterar problematiken och menar på att det finns svårigheter med båda förhållningssätten. Hon menar att en viktig del av den homosexuella kampen har handlat om att synliggöra, ringa in och kräva respekt för den enskilde homosexuelles identitet. Butler, (refererad i Ambjörnsson, 2006:195) till skillnad från Ambjörnsson, ser emellertid det som problematiskt att fokusera på en gemensam homosexuell identitet. Hon hävdar istället att det bidrar till att skapa uppdelning mellan hetero- och homosexuella. På så vis går båda tillvägagångssätten att försvara och kritisera då båda kan leda till att elever kan känna sig osynliggjorda och kränkta. Skolverket (2006) har visat att vissa grupper av elever, som av en eller annan anledning inte passar in i heteronormativiteten, kan känna sig felbehandlade i undervisningen. Problemet ligger dock inte endast i att enskilda elever kan känna sig kränkta utan även i den syn på kön, sexualitet, sexuella handlingar och relationer som skolan förmedlar och reproducerar. Således är en av våra viktigaste slutsatser att skolan reproducerar heteronormativitet, där det endast är ett ytterst begränsat sätt att leva på och utöva sexualitet som anses som accepterad och önskvärd. Detta påverkar allt ifrån hur den enskilda ungdomen förväntas bete sig och känna i sexuella situationer till vad som förmedlas som normalt eller avvikande. På grund av läroböckernas problematik är det viktigt att man som lärare har en medveten strategi och förhållningssätt till läroböcker och sin egen undervisning.

5.2 Den goda sexualiteten och tvåsamheten

I analysen av läroböckerna förefaller det som att samtliga läroboksförfattare förespråkar en viss sorts sexualitet. Den sexualitet som i läroböckerna framställs som den mest önskvärda är den som förekommer tillsammans med kärlek och ömhet, i en heterosexuell relation. I analysen blir det tydligt att ungdomars sexualitet måste legitimeras och detta sker främst på två sätt, dels genom den så kallade kärleksideologin, dels genom den biologiska sexdriften. Som vi har sett finns det en stark naturlighetsdiskurs i läroböckerna som bland annat framkommer i böckernas beskrivningar av sexdrift och reproduktion. Här kopplas sexdriften samman med den mänskliga artens överlevnad där den sexuella lusten ses som en överlevnadsmekanism. Genom att den sexuella driften kopplas samman med reproduktion och skapandet av barn, presenteras heterosexualiteten som en förutsättning för mänsklighetens överlevnad. Det är dock inte förvånande att böckerna fokuserar på den biologiska aspekten av människan eftersom det handlar om läroböcker i biologiämnet. Det blir därför viktigt att som lärare vara medveten om den tradition som de analyserade läroböckerna verkar inom och att den främst utgår från ett biologiskt synsätt. Det ligger således i biologiämnets karaktär att ta utgångspunkt i en naturlighetsdiskurs som betonar människan som en biologisk snarare än en social varelse.

Denna naturlighetsdiskurs flätas samman med kärleksideologin i läroböckerna. Den positiva särställning som heterosexualliteten har i läroböckerna, syns även i hur läroboksförfattarna länkar samman beskrivningar av ett heterosexuellt vaginalt samlag med värdebeladda ord. I analysen ser vi hur ord som ömhet, kärleksfullhet, närhet och förtroende beskriver hur ett samlag ska gå till och därmed vilka känslor ungdomar borde uppleva under samlaget. Det vaginala samlaget sammankopplas även i *Biologi* (2002) och *Spektrum Biologi* (2001) med orgasm. Det blir påtagligt att läroboksförfattarna binder samman orgasm med ett samlag mellan en man och en kvinna, och det blir således tydligt att det vaginala samlaget och heterosexualliteten ges en särställning i läroböckerna. Detta går i linje med Rubins (refererad i Ambjörnsson, 2006:86) värdehierarki där den romantiska och heterosexuella kärleken premieras, särskilt om den sker inom ett äktenskap för att skaffa barn.

Genom diskurserna, kärleksideologin och naturlighetsdiskursen, legitimeras och beskrivs den önskvärda sexualiteten. Diskurserna kan vid en första anblick verka motsägelsefulla, men tvärtom hjälper de tillsammans till att upprätthålla den rådande heteronormativiteten i läroböckerna. Den naturliga sexdriften kopplas ihop med den sexualitet som finns i djurriket, där bland annat *Puls Biologi* (2011) drar direkta paralleller till just djurexempel för att rättfärdiga och legitimera bland annat sexualiteter och sexuella handlingar som stiger utanför heteronormen. Det är här motsägelsefullheten i läroböckernas syn på sexualitet blir tydlig. Sexualiteten presenteras både som en positiv drift som säkrar artens överlevnad och en källa till njutning, samtidigt som det fortfarande finns kvar en stark sexualmoral i samhället som lyser igenom i böckernas beskrivning av den goda och önskvärda sexualiteten. Sjukdomar och tonårsgraviditeter ses som ett resultat av att den enskilda individen inte har tagit tillräckligt ansvar för sin sexualitet. För att undvika och förebygga att sjukdomar och graviditeter sker bland ungdomar undervisar böckerna således ett strikt sätt att leva som fungerar som en sexualmoral, som avgör vilka sexuella handlingar och uttryck som klassas som goda respektive dåliga. Denna syn bygger, enligt vår analys, på en heteronorm där du förväntas vara heterosexuell, tvåsam och ha en fast könsidentitet, och uppfyller du inte detta ses du som avvikande, ansvarslös och olämplig. Således är den moraliserande tonen både till för att minska ökande problem i samhället, som könssjukdomar och oönskade graviditeter, och för att framhålla det som anses som det mest önskvärda sättet att leva. En viktig slutsats är med andra ord att det finns en villkorad tolerans inför ungdomars sexualitet, som bara accepteras om den faller inom den ram som läroböckerna presenterar som en ansvarsfull och därmed sund relation till sex.

Det är här kärleksideologin kommer in i bilden. Kärleksideologin bildar den ram som avgör vilka sexuella handlingar och uttryck som ses som accepterade både i läroböckerna och ute i samhället. Tvåsamhet och monogami ihop med kärlek och ömhet avgränsar sexualiteten och därmed försvinner de delar av den mänskliga sexualiteten som ses som farliga eller problematiska. I läroböckerna tycks det finnas en rädsla för människor (ungdomar) som helt ger sig hän åt sina sexuella drifter ska sprida sjukdomar, föda barn hen ej är mogen för samt använda sig av tjänster så som porr och prostitution. Denna moraliserande ton som går att utläsa ur läroböckernas hantering av alla de delar av sexualiteten som anses som skadliga som exempelvis porr, prostitution, sjukdomar och graviditeter, tycks bekräfta att det finns en

föreställning i samhället om en latent sexuell fara som lätt kan bryta ut. Denna föreställning återfinns i läroböckerna. Här går det att återkoppla till det Östergren (refererad i Ambjörnsson, 2006:122) kallar för dominoteorin som behandlar föreställningen om att exempelvis porr kan fungera som en inkörspport till farliga sexuella handlingar som kan ge ungdomarna men för livet. Östergren menar att det inte är porren i sig som anses skadlig, utan faran anses ligga just i att den kan fungera som en trigger för en skadlig sexualitet.

Sexualiteten, och främst den heterosexuella sexualiteten, anses vara behövd eftersom den alstrar barn och tryggar mänsklighetens överlevnad, men på grund av de risker vi sett, finns det en önskan om i samhället och därmed i läroböckerna, att begränsa den och bygga in den i ett system. Detta system består av den goda sexualiteten och kärleksideologin och befäster därmed heteronormativiteten och tvåsamheten som en norm och det önskvärda sättet att leva på. Tvåsamheten framställs i läroböckerna som motsatsen till ensamhet, och det enda sättet att få uppleva närhet och kärlek i en intim relation. I de läroböcker vi undersökt utgår författarna genomgående från tvåsamhetsnormen i sina beskrivningar av kärlek och närhet. Förutsättningen för att kärlek, intimitet och närhet överhuvudtaget ska vara möjlig är alltid tvåsamhet och en parrelation. I exempelvis *Biologi Direkt* (2012) utgår författarna från tvåsamhetsnormen i sin beskrivning av kärlek. Här beskriver författarna kärlek och närhet som något "livsviktigt", och som läsare får man uppfattningen att detta endast går att uppleva i en parrelation (2012:227). Denna bild av sexualitet och parförhållanden som ohjälpligt sammanflätade befästs och rättfärdigas ständigt om och om igen, genom att den ena inte är möjlig eller önskvärd utan den andra. Sexualitet för sexualitetens egen skull, även om det erkänns att sådan sexuell lust existerar i läroböckerna, är inte önskvärd. Inte heller ett heterosexuellt förhållande utan sex är önskvärd eftersom det dels inte kan alstra barn, dels eftersom den sexuella driften ses som något grundläggande hos människan som hon normalt *skabesitta*. På så sätt är den sexualiteten som "tillåts" väldigt snäv och många sexuella handlingar och uttryck faller därmed utanför det som ses som en god sexualitet. På så sätt bildas en tydlig hierarki mellan sexualiteter där såväl heterosexuella, som homo- och transexuella, kan begå sexuella handlingar som ses som dåliga och skamfyllda.

Den bild av sexualiteten som växer fram ur vår analys av läroböckerna visar på att det verkar finnas två motstridiga uppfattningar om sexualitet som påverkar den syn på sexualitet som förmedlas i läroböckerna. De uppfattningar och attityder kring vad som anses som lämpliga sexuella relationer och handlingar, kan upplevas av en läsare som splittrade och motsägelsefulla. Här ser vi att den attitydförändring kring sex som Häggström-Nordin (2009:53) hävdar håller på att ske bland dagens ungdomar, inte framkommer utav vår analys av läroböckerna. Istället ser vi tydligt hur kärleksideologin fortfarande är den rådande tankeströmningen kring sex och relationer, men en friare syn på sexualitet där man betonar sex som något njutningsfullt och positivt, försiktigt utmanar kärleksideologin om herraväldet. Det verkar med andra ord fortfarande finnas kvar en stark sexualmoral i samhället kring sex och relationer, som speglas i läroböckernas behandling av sex och samlevnad. Kanhända beror läroböckernas ambivalenta framställning av ungdomars sexualitet på den tradition, som vi tidigare nämnt, av att betona de negativa konsekvenserna av ett oansvarigt sexualliv. Detta

skulle kunna ses som en form av disciplinering av eleverna från skolan sida för att fostra goda medborgare.

5.3 Den heterosexuella matrisen

Samtliga läroböcker gör skillnad på kvinnor och män, framförallt vad gäller fysiologiska olikheter, men också hur de upplever sin egen sexualitet vid exempelvis det första samlaget. Det blir också påtagligt när läroböckerna ska beskriva hur reproduktionen går till, där biologiska processer beskrivs utifrån kulturella föreställningar kring manligt och kvinnligt. Intressant är hur böckerna beskriver killen vid första samlaget och spermien i liknande ordalag och tjejen och ägget tillskrivs samma egenskaper. En viktig distinktion mellan kille/spermie och tjej/ägg är aktivitet och passivitet. De orden tycks löpa som en röd tråd genom samtliga beskrivningar av reproduktionen och det första samlaget. Det som förenar de båda beskrivningarna är hur viktigt isärhållandet av manlighet och kvinnlighet är, samt hur de trots sina olikheter, eller på grund av, tycks höra ihop. Spermien beskrivs i flera böcker som att den "tränger in" i ägget, vilket kan låta aggressivt, men på grund av äggets passiva natur tycks det inte leda till något problem. Snarare är det önskvärt då spermien måste söka upp det inväntande ägget för att till slut smälta samman och fullborda befruktningen. Även i fallet med hur tjejen och killen känner vid första samlaget är präglad av just deras olikheter samt att de kompletterar varandra. I de fall problem uppstår, vilket är en stor del av läroböckernas beskrivning av det första samlaget, är det tydligt att tjejer och killar har olika sexualitet.

Här går det att koppla till begrepp som "könssvaghet" och "könskyla" som RFSU myntade på 1940-talet (Lundahl, 2006:271). Det går att tolka som att problemen hos vardera könet beror på att de inte kan genomföra ett samlag ordentligt och således inte längre kompletterar och åtrår varandra, vilket är viktigt för att upprätthålla den heterosexuella matrisen. I läroböckerna får killarna veta att deras tillstånd går över, medan tjejernas problematiska tillstånd med blödande mödomshinna inte delges några lugnande ord. Möjligen kan det bero på att könskylan trots allt inte hindrar kvinna och man från att "sammansmälta" och komplettera varandra i ett samlag, då hon förväntas vara passiv oavsett det gör ont eller ej, medan mannens könssvaghet förhindrar samlag, vilket gör honom inaktiv och därmed omanlig. Fokus i böckerna ligger på tjejer och killars fysiologiska problem, så som utebliven styvhet och blödande mödomshinna, och på så vis låter det som något naturgivet och neutralt. Återigen tycks det dock handla om hur vi snarare speglar kulturella föreställningar om män och kvinnor, än faktiska fysiologiska skillnader. Tydligast blir detta i beskrivningen av mödomshinnan, då det är en felaktig benämning med en felaktig definition. Det finns ingen hinna som blöder så fort den penetreras av en man. Snarare kan det tänkas handla om föreställningen kring den könskalla kvinnan som inte uppskattar samlag och således till och med blöder av smärta. Det upprätthåller dessutom dikotomin aktiv/passiv, då mannen inte behöver anpassa sin aktiva och aggressiva penetrationsroll och ta det försiktigt, då blödningen inte beror på hans framfusighet utan på en mödomshinna som spricker.

Genomgående i läroböckerna är hur man och kvinna ses som fasta genuspositioner och omöjliga att överskrida. Enda gången de frångår en sådan fast könsidentitet är i talet om transpersoner. Det poängteras att en transperson är en person som inte vill tillhöra det biologiska kön denne blivit född till. Intressant är hur denna information i alla läroböcker,

med undantag *Puls Biologi* (2011), föregås med en beskrivning av hur många personer som könsopererar sig varje år. I *Biologi Direkt* (2012:230) fyller de ut beskrivningen ytterligare med att nämna att det inte syns på dem som genomgått operationen att de tidigare tillhört ett annat kön. Tydligt är att det inte är önskvärt att befinna sig mittemellan två kön, utan att det begripliga som transperson är att välja kön och hålla sig till det uteseendemässigt, mentalt, socialt och sexuellt. Ambjörnsson (2006:116) visar på hur viktig en fast könstillhörighet är genom att visa exempel på hur intersexuella behandlas av läkarvetenskapen. Att födas med svårdefinierbara könsorgan ses som en sjukdom och ett akutfall som alltid behandlas genom plastikoperationer och hormonbehandlingar. Här blir det tydligt att det går att koppla till synen på könssvaghet, könskyla och konstruktionen av nya könsorgan vid plastikoperationer. Ambjörnsson (2006:116) menar att det är vanligare att de med odefinierbara könsorgan opereras till flickor då det är lättare att göra en slida. Förklaringen tycks enbart ligga i att en slida inte behöver vara lika känslig, då manliga könsorgan tillskrivs erektion och utlösning, medan kvinnligt könsorgan beskrivs som ett hål för mannens penis. Likt begreppen könssvaghet och könskyla reproducerar det idéer kring mannen med känsligt könsorgan som njuter av sex, medan kvinnan beskrivs som motsatsen.

Frågan blir då varför det är så hotfullt att inte kunna könsbestämma en person, varför måste vi dela in människor i kategorierna man och kvinna? Och varför måste läroböckerna förklara bort könsöverskridande identiteter med att de snart opereras till antingen kvinna eller man? En anledning tycks vara den heterosexuella matrisen och dess benägenhet att dela in människor i fasta genuspositioner. Vi förväntas vara heterosexuella och åtrå det andra könet, och går man utanför dessa kategorier rubbas ordningen. Martinsson och Reimers (2008:9) menar det är rädslan för att hamna utanför det som betraktas som normalt som gör att vi blir rädda för att avvika från detsamma, homofobi existerar alltså enbart i kontrast till den heteronorm som existerar i dagens samhälle. Transfobi och rädslan för de som inte passar in i en bestämd genusposition existerar således på grund av att det finns en norm i vårt samhälle som premierar och uppvärderar ett linjärt könsuttryck, exempelvis en kvinna med slida, som ser sig själv som kvinna och är folkbokförd som en sådan. Att läroböckerna är snabba med att nämna att många transpersoner genomgår könsoperationer skulle således kunna tolkas som en del av den heteronorm som existerar i samhället. Samtidigt visar Martinsson och Reimers (2008:13) på hur könsoperationer inte enbart upprätthåller tanken kring fasta genuspositioner, utan även utmanar den genom att visa på att gränsen mellan genus och kön är mer flytande än vad det kan verka. Slutsatsen blir därmed att läroböckerna upprätthåller samhällets syn på fasta genuspositioner, samt kvinnor och män som varandras motsatser som förväntas åtrå varandra, som det mest önskvärda.

Det är tydligt att detta är ett kontroversiellt ämne, vilket gör att ordvalen i böckerna har betydelse för vad läroböckerna förmedlar till eleverna vad gäller sex och samlevnad. Ett bra exempel är hur orden mödomshinna och könsoperation används. Det problematiska i dessa benämningar är inte enbart att de är felaktiga, utan också hur eleverna förstår dess innehåll med denna felaktiga benämning. Mödomshinna och slidkrans har inte bara olika namn utan olika betydelse, vilket onekligen ger olika associeringar och påverkar således elevernas förståelse för fenomenet. Genom att benämna det som en hinna som alltid spricker vid första samlaget,

istället för en slidkrans som inte behöver göra ont, produceras och reproduceras föreställda skillnader mellan kvinnor och män. I vår analys av läroböckerna syntes det tydligt att kroppsliga skillnader har en benägenhet att kopplas samman med egenskaper som bygger på en kulturell föreställning om kvinnligt och manligt och där kvinnan och mannen, på grund av biologi, förväntas inta olika roller vilket vi även nämnt i den historiska bakgrunden (Centerwall, 2005:39). Som konsekvenser får eleverna, genom ett sådant ordval, med sig en normativ förståelse kring hur en man och en kvinna ska vara, och bete sig i sexuella situationer.

Ett annat ord som kan te sig missvisande är läroböckernas användning av ordet könsoperation. Precis som med i fallet med mödomshinnan, finns det en laddning i det felaktiga ordet könsoperation. Enligt nationalencyklopedin (2013) heter det könskorrigering och definitionen lyder:

könskorrigering, *könsbyte*, den medicinska och juridiska process en transsexuell person går igenom för att ändra sitt kön så att det ska stämma överens med den upplevda könsidentiteten.

Ordvalet könskorrigering tyder på att en korrigering sker, alltså att man opereras till sitt rätta kön. Läroböckernas benämning könsoperation anknyter istället till att en operation äger rum, vilket skulle kunna associeras till att transexualitet är en sjukdom. Detta leder i sin tur till att eleverna, som i fallet med mödomshinnan, skolas in i heteronorma föreställningar kring könsidentitet och genus.

5.4 Sammanfattning och vidare forskning

Som vi tidigare nämnt är våra viktigaste slutsatser att läroböckerna skapar och reproducera heteronormativitet, fasta genuspositioner och en begränsad syn på ungdomars sexualitet, som framkommer ur böckernas underliggande budskap om vad som anses som det mest önskvärda sättet för ungdomar att leva sitt liv. Detta leder till att det finns en risk att föreställningar och myter kring kön, identitet, genus och sexualitet reproduceras och förs vidare till nya generationer av elever, genom läroböckernas normativa, och ibland felaktiga, beskrivningar. Lärare bör därför kritiskt granska böckernas budskap och ständigt hålla sig uppdaterade kring de ämnen de undervisar i för att bli medveten om de normer som reproduceras samt reda ut faktafel. Som lärare bör man även vara medveten om de ämnestraditioner som kan begränsa och diktera undervisningen villkor, exempelvis hur biologiämnets naturvetenskapliga tradition lyser igenom i läroböckernas beskrivningar av ungdomars sexualitet. Denna medvetenhet kan bredda ämnets komplexitet genom att läraren kan se ämnets begränsningar och möjligheter. Därför kan det vara en idé att arbeta ämnesöverskridande för att på så sätt få inspiration till nya arbetssätt och infallsvinklar.

För vidare forskning vore det intressant att undersöka vilken betydelse läroböckernas heteronormativa innehåll har på skolans undervisning och hur elever påverkas av den. Det hade även varit spännande att undersöka elevers egna upplevelser av sex- och samlevnadsundervisningen och hur detta kan påverka deras attityder kring sexualitet och relationer.

6. Käll- och litteraturförteckning

Läroböcker

Andréasson, B. Gedda, S. Johansson, B. Bondeson, L., & Zacharisson, I. (2011). *Biologi: för grundskolans år 7-9*. (4. uppl.) Stockholm: Natur & kultur.

Fabricius, S. Holm, F. Mårtensson, R. Nilsson, A., & Nystrand, A. (2001). *Biologi*. (2. uppl.) Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Henriksson, A. (2002). *Biologi*. (2., [rev. och uppdaterade] uppl.) Malmö: Gleerup.

Henriksson, A. (2010). *Biologi*. (1. uppl.) Malmö: Gleerup.

Kukka, J. Sundberg, C.J. Blom, A., Andersson, L.E. (2012). *Biologi direkt*. (2., [omarb. och uppdaterade] uppl.) Stockholm: Sanoma utbildning.

Övriga källor

Ambjörnsson, F. (2006). *Vad är queer?*. Stockholm: Natur och kultur.

Berg, L. (2009). "Fast jag har aldrig hört att jag juckar för lite". I C. Magnusson & E. Häggström-Nordin (Red.), *Ungdomar, sexualitet och relationer* (s.187-220)Lund: Studentlitteratur.

Butler, J (2007). *Genustrubbel*. Riga: Diadalos

Connell, R. (2003). *Om genus*. Göteborg: Daidalos.

Häggström-Nordins, E. (2009). Ungdomar och pornografi. IC. Magnusson & E. Häggström-Nordin (Red.), *Ungdomar, sexualitet och relationer*(s.67-81)Lund: Studentlitteratur.

Kulick, D. (Red.) (2005). *Queersverige*. Stockholm: Natur och Kultur.

Larsson, M. (2009). Ungdomars sexuella och reproduktiva hälsa i ett folkhälsoperspektiv. I C. Magnusson & E. Häggström-Nordin (Red.), *Ungdomar, sexualitet och relationer* (s. 301-314) Lund: Studentlitteratur.

Laskar, P. (2005). Abnorma kroppar och europeisk heterosexuallitet i kolonialismens kölvatten. I D. Kulick (Red.), *Queersverige* (s.158-179) Stockholm: Natur och Kultur.

Lundahl, P (2005). Den blockerade sexualiteten: kvinnors inkorrekt begär 1930-1960. I D. Kulick (Red.), *Queersverige* (s.260-287) Stockholm: Natur och Kultur.

Magnusson, C. & Häggström-Nordin, E. (Red.) (2009). *Ungdomar, sexualitet och relationer*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Martinsson, L. & Reimers, E. (Red.) (2008). *Skola i normer*. Malmö: Gleerup.

Nationalencyklopedin [NE]. (2013).*Könskorrigering*.
Tillgänglig:<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/kontext/229447>

Nordenmark, L. (2011). *Sex och samlevnad i skolan*. Stockholm: Norstedt.

RFSU. (2012). *Slidkransen – frågor, svar och myter kring mödom och oskuld*. Hämtad 2013-12-11, från <http://www.rfsu.se/sv/Sex--relationer/Kropp-och-kon/Slidkransen/>

Skolverket (2006). *I enlighet med skolans värdegrund?* Stockholm. Skolverket

Skolverket. (2011). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011. Hämtad från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>

Sverige. Myndigheten för skolutveckling (2005). *Hela livet: 50 år med sex- och samlevnadsundervisning*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Wester, M. (2009). En granskning av metodböcker i sex- och samlevnadsundervisningen: "metoden får inte bli ett självändamål". Stockholm: Skolverket.

Östergren, P. (2006). *Porr, horor och feminister*. Stockholm: Natur och Kultur.